

DARVASI
LÁSZLÓ

A KOLLOWITZ-KERT

I regénykezdet |

A város határában rövid ideig létezett, ám annál emlékezetesebb eseményeket produkáló Kollowitz-kert a zsidó Arany Sámuel tervei és útmutatása szerint született meg, ám hogy a tervek valóban az övéi voltak-e, arra egyértelmű bizonyíték nincsen. Legyek zümmögnek kitartóan a nyári szobában, akárha egy elbeszélés szavai röppentek volna szanaszét, és már sehogyan sem akarnak mondatokká összeállni, bár a kitartó zümmögésből akár ősi dúdolásokat is kihallhat az érzékenyebb, távolabbi messzeségekbe is elhalló fül. Arany Sámuel sem állította soha, hogy a hevesebb esőnek is ellenálló mérnöki zsírpapírra rajzolt iratokon rajta lenne bármennyi ceruzavonása vagy tintafoltja, igaz, nem is cáfolta. A lényeg csupán annyi, és bizony ez sem kevés, hogy a terveket ő hozta egy kora őszi napon, amikor a határban kezdik begyűjteni a kukoricát és a napraforgót, vetik a repcét, és amikor Kollowitz gróf éppen elköltött egy könnyű, tétován érkező, az öle bal felén elbugyanó magömlést. Költeményeket tartalmazó könyv volt az ujjai között. Mert mint rendesen, olvasott. Érdeklődését és képzeletét fölcsigázták, sokat kínozta, fájdalmak otthonául szolgáló testét szenvedélyben fűrésztötték meg a különös, fülledt hangulatú sorok. Nagyot sóhajtott, ami inkább jelentékeny fölhörrenésnek hallatszott szokásos üldögélőhelyén, a beteg diófa alatt. Alig észrevehető hímtagmegduzzadás után akkor érte a fejlemény. Lassan leeresztette a könyvet.

Ej, ej, te mihaszna férfimag! Magocskák. Szertelenek. Kiabálnak, futnak, hova futnak, szétszélednek a világban. Mennyivel nagyobb a méltósága a női ölben trónoló, s a barlangjából időnként előfűrdő petesejtnek, aki végtére is királynő. Ezek meg, tapogatta magát, és ingatta a nehéz, loboncos grófi fejét. Sok kicsi, fűrgé jobbágy. Ludas Matyik, kalandorok, Petőfi Sándorok. Szélfűk! Délibábok! A könyvet a hóna alá vette, szivarra gyújtott, érezte már a terjengő hideget az ölében. Ott halnak meg mindahányan. És mi végre és mennyien? Semmirekellők, morogta, és aztán büszkeségy fogta el. Végtére így is csatater lesz a férfiol. Mennyi kis halott, mert ha így pusztulsz, csak rongyos bakancsú közbaka lehetsz, ló nélküli gyászhuszár. Mennyi dráma. Aztán köpött az úr, a szivart jól megszívta, és keresztet vetett. A kislányára gondolt hirtelen, a szép Karolinára. Elvicsorodott. Letette a kerti asztalra Ady Endre verseskönyvét.

Miatyánk, figyelj jobban oda.

Miatyánk, abcúg, abcúg, eb ura fakó, lesz nemulass.

S akkor kiáltozás támadt.

Ennek előtte, és csaknem két esztendővel ezelőtt egy könnyű, vihar utáni napon párázott a környék, még kövér páracseppek gördültek alá mélézva a levelek színéről, zöld kis lándzsa lett minden fűszálból. Krisztus urunk után a 1910-es esztendőben időzünk, amikor az öreg, elgörbült bal lábát méltósággal viselő gróf Kollowitz Endre magához rendeli Arany Sámuel, a városi mindenest, ordító, megnevező és hamar felejtő embert. Azonban ha hal lesz a zsebében, akármelyik zsebnyi ruhavágatában, lelövi, mint egy kutyát. Szíven lövi, tőkön, mindegy. Azért döntött így, mert a kék szemű, vörös bozontú, szeplők százaival megszórt Arany izraelita vallású volt, és ez neki, a grófnak azt jelentette, hogy a másik tud valami egyebet, valami mást, de nem föltétlenül többet, mint a rendes, becsületes keresztények, akiknek már nincsen szükségük semmiféle más tudásra, ha

egyszer a hit, remény, szeretet hármasságával megalapozhatják a földi ténykedésüket, Arany azonban, megesett ilyen alkalom nem is elvéve, halat vett elő a zsebéből, így utalt a csodák, a mindenkor csodák szükségességére és nélkülözhetetlenségére. Enni, üzekedni sokszor kell. Csoda csak egy van. Beszélgettek, ittak, civódtak valami politikai marhaságon, és előkerült a pikelyes kis dolog. Néha élt az a hal, máskor nem élt. A hímtett zsebkendőjéből csomagolta ki, pék papírcsokjából, hentes zsírpapírjából, még recsegő újságlapból is. De hal volt, holtában is hal, és mindegy, hogyan, mi módon tett szert rá. Mert a vízbe dobta aztán, árokba vagy kanálisba, a város valamelyik, házak között, kertek alatt szaglós tavába, még az is megesett, hogy itatóvödörbe, pedig a ló kényes jószág, ha vízről van szó, és aztán a hal vagy lent maradt, vagy fölfordult a fölszínre, így jelezvén, aligha lesz már ő bármi elbeszélésnek részese. No meg a léghajót ez az Arany is látta a két szemével, ami olyan kék volt, mint a reggeli, felhőtlen ég. Szólt róla, színes beszámoló tárgyává tette a repülő alkalmatosságot az ő esetlen, pergő beszédjével, és a kezével szélesen mutogatott is.

A várostól délre terülő és eredete szerint a török kiűzése után alapított Kollowitz-birtok fölött ugyanis, és akkor nyilván nemcsak a grófi földek és erdők fölött, de a közelebbi-távolabbi parcelák és határszélek, tavak és pagonyok fölött is rendre megjelent egy léggömb, aminek gondosan megfont, pirosra festett kosarából, és erre a gróf esküdni mert volna, zene harsogott. Nem is akármilyen zene volt ez, opera volt. Fölvinni a magasba egy gramofont, mint a szélütött, melankolikus isten reszketeg hangját, és a kergetőző szállókések, a kiszámíthatatlan légi örvények ellenére zenéltetni valaminemű feszültségforrással, és egyáltalán hogyan, ez bizony csodaszerű esemény volt. A léghajó közelében gyakran madarak kísérete keringett, gólyák és ludak, seregélycsapatok. Késő ősszel pedig, mint ezerfelé szakadt fekete vásznak, szálltak körülöttük a hideg miatt összegyülekező varjak. S mindközben kiengedi gyönyörű hangját Caruso, a bonyolult életű, csodálatos olasz. De legfőképpen azért választotta a gróf a zsidót, mert azt híresztelte ez az Arany, hogy időzött már a magasban, volt alkalmatlan lenni a kosárban, ahol még a gróf sohasem, és onnan másképpen ítélte meg a világot, egy másik látószögéből, egy másik, egészen megdöbbentő perspektívából. Egyszer még azt is kijelentette, hogy az élet nem az, ami, hanem csak az, ahonnan látjuk. Fölkérdkedett ez az Arany a városka református és katolikus templomának tornyába is, szépelgő, behízelt beszéddel, pénzzel, egyéb hitegetéssel elérte, úgyhogy lehetett őt sokat látott embernek tekinteni, és a gróf annak is tekintette. De hogy jutott föl Magdaléna Szemüknéje kosarába?! Erről nem szólt a fáma. Csupán ő híresztelte. Viszont meglehetősen hangzatosan és messze hallóan.

Kollowitz gróf olvasott ember volt, s a nyári asztalán, lám, még Ady Endre vásott verseskönyve is előfordult. Hitte is, meg nem is, ami a fülébe jutott, úgy tartotta ugyanis, hogy az igazság éppúgy csal, mint a hazugság.

– Magdaléna Szemüknéje! Magdaléna Szemüknéje! – ordított a gróf teli torokból, azután egy vásári cirkuszostól vett távollátót kapott elő, aki néhány hete a városi fogadóban szállt meg, és éppúgy sántított, ahogyan ő. Amikor először megpillantotta a fickót, azt hitte, gúnyolódik. Nagy kackiás bajusza volt, sárga mellénye, és vörös zoknis lábát fehér cipőbe bújttatta. Igazi cirkuszos volt, tényleg az. Verni kezdte a botjával a fickó egészséges lábát, az meg üvöltött, szóval nem gúnyolódott. Megittak aztán két liter kövidinkát, a cirkuszos az asztal alatt maradt. A távlátóban

még bájosabbnak tetszett Magdaléna gödrös pofikája, pihés nyaka és vízszintesen görbülő kulcsontja, mint a képzeletben. Mennyivel szebbek a nők fáradtan, sok repülés és keringés után pedig különösen. Olyan fehér volt Magdaléna homloka, mintha hűsítő orvosi fátlyat tekert volna rá.

– Endre, Kollowitz Endre!

– Gróf úr! – kiabált le, a hirtelenjében lekapott fehér kesztyűjével integetett, majd egy csomag ánizsos cukorkát szórt alá, amik sziporkázva hulltak a verőfényben.

– Az Északi-sarkon baj van, Endre! Sehogyan sem érnek oda az emberek! Bajban az expedíció!

– Hallottam a gondokról, Magdaléna, és higgye el, bosszant erősen, hogy így alakult. Ha egyszer elindulunk! Ha egyszer útra kelünk! Érjünk oda, galambom! Érjünk célba, édesem!

– Hol a felesége, Endre? Hol s merre időzik az az áldott jó asszony? – csilingelte Magdaléna Szemüknkfénye, majd újabb zacskó cukrot szórt alá, az udvari népség nagy örömeire.

– Hiszen két esztendeje, és ősszel temettük, Magdaléna. Úgy esett, olyan záporosó tört ránk, hogy ponyvát kellett feszíteni a megnyitott kripta fölé. Akkor jutott az eszembe, mert hiszen látam, hogy milyen nehezek is lesznek az ázott papok, több kilóval is többet nyom majd a kazulájuk.

Magdaléna jó fél tucat esztendeje mindig rákérdezett a gróf feleségére, s a gróf egyáltalán nem neheztelt, türelmesen válaszolt, az persze igaz, nem mindig esett az asszony temetésén, mert néha rekkenő hőségben, a forróságtól szédelgő gyásznépről értekezett, néha csapongó szélről, sípoló fújásról, máskor döbrent szélcsendről. Néha azt is elmondta, hogy könnyecsepp volt a sír fölé feszített ponyvára festve, néha nem mondta. Néha azt is hozzátette, hogy az a szekér vitte a városi katolikus temetőbe a szépen megfestett, szívecskékkel díszített koporsót. Sokféleképpen lehet bízni a föltámadásban, és sokféleképpen lehetséges vigaszt nyújtani. Aztán az is kérdés, vigasz lesz-e a feltámadás. Játszottak ők a halál körül, kétségtelenül megtették, és csak az derült ki folyton, hogy megmaradni, az életben tovább fészkelődni és sertepertélni a legérdekesebb dolog.

– És a kislánya hol időzik, gróf úr?

– Mit mond, nem értem! – ordított Kollowitz, mert a szél elfelé fújta Magdaléna csilingelését.

– Hol van a kis cserfes Karolina?

– A bécsi Vakunikornis Lányintézetben, hiszen tudod, Magdaléna!

Magdaléna Szemüknkfénye utazó léggömbje hosszú ideig soha nem maradt a kastély fölött. Néhány fordulat, egy kis lebegés, és máris tovaszállt a fényvel, széllel, vagy akár a szomszéd földek felé igyekvő esőveréssel.

Amikor a gróf üzent érte, a zsidó is egy szekérrel érkezett, s ezen az udvarház gazdája nem csodálkozott. Annyiféle fajta szekér nyikorogja tele a haza hepehupás, tengelytörő útjait ez idő tájt. Szekéren utazott a fél ország, magyarok, németek, szlávok, románok. A zsidók is, nem gyalog, főként szekéren hurcolkodtak be Galícia beteg földjéből. Meg persze vasúton is, mindenféle telerakott kupékkal, ráadásul úgy jövendőlik, hogy nemsokára modern, rendkívül sebesen haladó, egyvágányú kocson közlekedik majd az ember, erre nézvést erősen biztatóak a kísérletek. De az is igaz, egy-két, emberi kézzel gyártott Ford vagy jungbunzlai Skoda már port kavart Budapestén is, történt baleset is az Andrásy úton, a zajló Kálvin téren, még leszakadt karvégtagot is talált egy kisgyerek, kéken füstölt az ujjak között a drága szivarvég. Automobilja volt a grófnak is, természetesen. Ez a szekér, ami a zsidót hozta, ponyvás alkotmány volt. Meglehetősen nagy és lassú gördülésű járgány, nyikorgott is rendesen, mintha fájdalmat okozott volna a kerekeinek minden fordulás. A szekér hátuljából küszködte ki súlyos, hordószerű testét Arany Sámuel, és hogy könnyecsepp volt a ponyvára festve, azt is megállapította az úr, nem kellett nagyon meresztenie a szemét. Köhintett a nagy bütykös öklébe.

Hát szóval velük jött az ebadta zsidó.

Ezek hozták.

Ezek!

Arany Sámuel nem sokat teketóriázott, kért egy pohár uradalmi sört, a keserűbb fajtát, melyet helyben, kizárólag a grófnak főzött egy Sziléziát is megjárt mester, bizonyos Selmeczi Ábrás, és még a városi elöljárók se igen jutottak hozzá, hiába bokáztak, hiába hajlongtak, alázatoskodtak, hogy ej, de jó lenne csak egy kancsócska söröcske, csak egy kis hordó söröcske. Nem, nem kaphattak, Selmeczi Ábrás a jó búbánatba tessékelt valamennyit, igyák csak a hűgyszínű városi lötytyöt, amit Fekete Búzás főz ügyetlen kezekkel, csapnivaló ízléssel és többnyire részegen. De viszont jól fölhaboztatva kérte a zsidó a sört, s amikor a Julcsa nevű szolgálány elé helyezte a szőke fényű kriglit, melynek vastag üvegfalán lustán, ellenkezve ereszkedett alá a hab, azonnal lehajtotta. Viszont kért még egyet, azzal is nyomban végzett, majd néhány böffentés után cirkalmas előadást tartott a lehetséges kertekről. Az ember és a kert, na hiszen. Jártassága nem lepte meg a gróft. Szavakban a zsidó mindig is erős volt, a hallgatásban annál esetlenebb, sőt ellenszenvesebb.

Arany Sámuel angol és francia mintákra, arab jellegzetességeket mutató spanyol megoldásokra hívta föl a gróf máskülönbben nem lankadó figyelmét, majd barokk és romantikus kertekről szónokolt, többször dobbantott, a levegőbe szökelt, és egy váratlan dramaturgiai hajtúkanyarral szóba hozta még Szemiramisz függőkertjét is, azt kiabálva, hogy az ilyen kertéptímmény ezen a tájon, a mi földünkön, és jelentőségteljesen megnyomta a mi szócskát, ráadásul mintha kacsintott vagy csücsörített, de inkább mindkettőt megtette volna, amire a grófnak láthatóan megrándult az arca, mulatságosan mutatna.

– Hogyan, kérem?

– Mondom, ironikusan.

A gróf elgondolkodott, majd maga is ivott néhány korty sört, hab duzzogott a bajuszán, nem törölte le.

– Nekem nem igazán kedvemre való az effajta istentelenség – szólta, a fájós bal lábát masszírozta. Mintha máris megbánta volna, hogy a habókos Aranyt magához kérte, de az is lehet, vagyis inkább az volt a valószínűbb, hogy maga is színjátékot játszott.

– Nem csodálkozom, gróf úr – bólogatott Arany, és a krigli szélén maradt habot lenyalta. Megkocogtatta mutatóujjával az üres krigli falát, majd megkérdezte, hogy a gróf úrnak mégis mire kellene ez a kert itt.

– Itt – mondta újra, s a fölsőtestét kissé kiegyenesítve körbefordult, hogy aztán a nyakát tekergetve a vidéket vegye szemügre, az elnyúló, lapos, napégette földet, amely nem hogy iróniára, de még csak bárgyú mulatságra sem volt alkalmas.

A gróf nem válaszolt, csak a súlyos homlokával bökött fölfelé, hogy de hát, zsidó barátom, Caruso. Ő nem elég neked? Ha járhat erre Caruso, lehet itt valamiféle kert is, nem?

A gróf elnézett a lovarda frissen festett épülete felé. Előbb okkerszín mellett döntött, aztán barnább árnyalatot kért. A lovászok éppen fedeztettek. Angol telivérek ügyködtek a szaporodás bonyolult tortúráján.

– Ez azért szép, nem?

– Hadd ne válaszoljak, gróf úr.

A gróf lötytyintett egy kis likórt. Az italt Kassa mellől hozta az egyik vendége, egy berzevicei ásványkutató, akinek a legnagyobb találmánya nem egy ritka érc, egy fémlelőhely, nem egy ritka drágakő volt, hanem egy kőbe fagyott, valósággal mütárggyá kövesedett morva magzat, a természet csodája, melyben azért csak az érzéketlen lélek nem értette meg a táj általános szkepszisét. Állami kitüntetést is kapott a fölfedezésért Bécsben, a Gutpater gasse egyik állami,

természetesen barokk jellegzetességű hivatalházában, amit viszont, a morva magzatra való tekintettel, nem vehetett át, tiltotta a becsülete, a kikezdzhetetlen, akárha töviskoszorúval körbefont morálja. Majd még éppen Bécs akkreditálja magasabb etikai és tudománykarrieri polcra egy morva magzat miatt! Keserű volt a likőr, mintha régtől fogva közbakák mosdatlan lábát áztatták volna a lében. A gróf a zsidót nem kínálta meg először, aztán másként döntött.

– El akar tántorítani, Arany?

– Eszemben sincs, gróf úr – szolgogatta Arany a likőrt, fintorgott. – Ön kérdezett. Én elmondtam, amit tudtam, a véleményemet.

– Miféle vélemény az, amivel kitörölhetem a seggem – mondta a gróf, és fészkelődni kezdett, mint aki véget akar venni ennek az értelmetlen diskurzusnak.

– Gróf úr, méltóztatott-e már olyan kellemetlenségben részesülni, hogy nem állt módjában segget törölni? Nem, ne vegye magára. Egyáltalán nem gúnyolódok, eszem ágában sincs. Ez csupán elvi kérdés. Nos, tehát ha igen, akkor jól tudja, minden dolognak megvan a maga haszna, ha nem tudjuk kitörölni az ülepünket használat után, annak is lehet. Vagyis az én különös véleményemnek is – és a zsidó mintha újra kacsintott volna.

– Milyen kertre gondol a gróf úr?

A gróf elnézett, a tekintete a távolba, hogy ott bizonyos földeregen valami, ami hozzásegíti a válaszhoz. A múlt. Az az édes-keserű valaha volt mindenség. Belenézni abba, látni az idő tagjait külön és külön, látni hatalmasságukat, egyediségüket és utánozhatatlanságukat, és látni őket egyben is, mint egy pompás kiállításon. Hát nem. A múlt nem kút, nem belenéz az ember és elmerül önnön tekintete által, a múlt itt van közel, megfogható, tapintható, szaga van. Istenem, hogy basznád meg a te dolgodat. A múlt kísértet, fattyú, álmatlanság, titkos, emésztő láz. Tehetetlenség. A halhatatlanság is csak mint a fejlődés általános hiánya. A múlt előttünk jár, s ha a hasunk, s a szájunkban összegyűlt nyál a kamrába vezet bennünket, azt már kifosztva találjuk, mert a múlt fölzabálta, és ha isten után szaladnánk a templomba, már ott sincs semmi néhány csonka gyertyán és repedt kis feszületen kívül, a múlt kifosztotta. A múlt rabló, betyár vagy kalandor, egyre megy, a jelent fosztogatja.

– Elpusztíthatatlant – mondta a gróf végül.

Arany hallgatott, a szakállával babrált, kevésbé jelentőségtejtelt, de szellentett.

– Mi az, ami elpusztíthatatlan a mi földünkön, uram?

– Mi az, ami nem támadhat föl, Arany?

– Mi az, ami ha feltámad, bánja utóbb, hogy megesett vele, gróf úr?

– Ne vitakozzon Arany, mert lelövöm, mint egy kutyát – Kollowitz nehézkesen föltápáskozdott, a kastélyba ment, és az előterem würzburgi diófa szekrényéből elővette az angol vadászpuskáját, a gőzös, füstös Liverpoolból hozta egy ismerős gyerek, a legjobb tüzelőszerszám volt, ami a gróf kezében megfordult, rókára fejlesztették ki, igaz, gyorsabb iramodású, gyorsabb fordulású angol rókára. Nem olyanok a briteknél az állatok, mint Európában, még ha hasonlatosok is. Az angol katicák például betegebbek, a marhák testesebbek, a lovaik meg, nahát, azok szépek, akár az egyiptomi faragások. A rókaölő fegyverrel bicegett tehát most elő. – Olyan kertek akarok, ahol ki tudom mondani, hogy én – mondta.

– ÉN!

– A gróf úr haladni akar a korrallal – jegyezte meg a zsidó a vállát vonogatva, de kék zafirként csillogott a csalfa szeme. Mintha azt csillogta volna, halad, bizony halad a kor, csak többféle úton, s némelyik zsákutca lesz, melyik csak elfogy, melyik meg szakadékba vezet. Kollowitz úgy bámulta a másikat, mint aki elhatározta, ha újra kacsint vagy grimaszol, vagy csak szemernyit is gúnyosan ellenkezik, akkor tényleg golyót ereszt belé. Egyenesen a szívébe. Vagy inkább a vörös

szeplős homlokába? Ha zsidóval kezd az ember, számíthat rá, hogy elbonyolódik még a cipőfűző is. Csakhogy Arany Sámuel nem kacsintott. Fölemelte az üres söröskriglit, szórakozottan áthunyorgott rajta a kétértelmű tekintetével. Nagyot sóhajtott, keserveset.

– Meg kellene még egyszer tölteni, gróf úr – szólta aztán halkan. – Kell-e jó lélekbúvárt szerezni?

– Mit? – kérdezte a gróf, mert megvárta, míg Arany lehúzza a sörét. Aztán azt is megvárta, míg a másik elmegy a gondozatlan, összevissza dőlő bokrok közé, és vizez, ahová ő a kertet szánja.

– Olyan embert, aki a lélekkel foglalkozik – mondta Arany. – A lélek, gróf úr, kert is, és vice versa.

A zsidó tapogatta magát, a mihamarabbi távozást fontolgatta. És aztán valóban ment. A gróf a zsidó után bicegett, azt látta, hogy a ponyvás szekér idáig várakozott. A sovány ló békésen rágta a fűvet. De túl messze volt az alkotmány, és nem tudta kivenni a bakon ülő alak fizimiskáját.

A kerti asztalon maradt egy fél korsó sör. Pici hal úszkált benne, keszeg volt, arany szárnyú keszeg.

A látogatás után Arany Sámuel úton és útfélen azt híresztelte, hogy meghatározatlan időre elutazik, és valószínűleg nem rajta múlik, hogy hamarosan hazatér, vagy talán, mert ezzel a lehetőséggel is számot vetett magában, soha már. Persze, mi múlik az ember vágyán és akaratán. Sok is, kevés is. Meglehetősen hangerővel adta a város tudtára, hogy halaszthatatlan dolga és feladata támadt a világban, de mondhat elrendeltetést is, és ordított a helyi lap szerkesztősege, a katolikus nőegylet székháza, a gazdakör, a sakter boltja, de még a fenyőkkal szegélyezett paplak előtt is, napokig nem is jöttek elő a mókusok. Gurgulázott és énekelt, néha elővett egy halacszkát. A piacról kivezették, rohadt körtét, szilvát dobáltak utána az asszonyok, a tér fölött köröző galambraj sokáig nem mert alászállni, csak surrogott odafönt, mint valami nagy ezüst háló. Szeva Danuma, a fuvaros nézett utána, majd olyan szép ezüstöset kópött, hogy egy Júdásnak bizonyára nagyon tetszett volna a kőlapra forrt nyálkarima. De nem bántották a zsidót, senki sem emelte rá a kezét, a gróf védeltségét élvezte. Némileg vissza is élt vele. Arany azt rikoltozta, hogy el kell vándorolnia, és a szakállára szállt méh nem zavartatta magát, sokáig mászkált, keresgélte a gubancokban. De a zsidó nem állított valótlan. Néhány nap múlva belepakolt néhány ruhadarabot egy fémcsatos, matricákkal fölragasztgatott disznóbőr bőröndbe, egy üveg nehéz, édes vörösbor mellett megvárta, hogy beesteledjen, aztán hogy a kutyák is elcsöndesedjenek, amik akkor is, azóta is serény ugatással, vonyitással és szűköléssel búcsúznak egy naptól, és láncot csörgetve üdvözlík a csillagok elszóródását, alvó gyerekei arcára sorra nyálas csókokat nyomott, és még mielőtt a virradat Debrecen felől alágyújtott volna az égnek, kilépett a halkan megnyikorduló kapun. Zihálva szedte a levegőt. Megállt. Visszanézett, keze a kapukilincsen, elgondolkodott. Mert történt még valami csekélység. Egyetlen gyereke riadt föl, miközben fölé hajolt, hogy búcsút vegyen tőle, a kicsi Áron, az összes gyereke közül a legügyesebb és a leginkább életrelvő. Ahogy fölé hajolt, a kicsi belemarkolt a szakállába. Arany Sámuel megfeszítette a nyakizmaikat. A gyerek úgy kapaszkodott szakállfűrtjeibe, mintha az éjszakából mélység nőtt volna alatta, s ha elengedi, ő belevész abba a feketeségbe.

– Papa, szöksz?

– Dolgom van, Áron – suttogta a férfi, rekedt volt a hangja.

– Nő? – kérdezte a gyerek.

– Miféle nő?!

– Szerelmes vagy?

– Föl kell kutatnom egy kertet, kisfiam – reszelte a férfi, érezte, hogy megfeszül az arcbőre.

– És igaz, ami igaz, egy kicsit anyádból is elegendem van.

– Mert azt mondta, hogy te csak üvöltözöl. És hogy az üvöltözésből még soha nem lett kenyér?

– Nem azt mondta. Hanem azt, hogy addig üvöltözöm, amíg kihül a kalács. Meg a sólet.

Arany egy kicsit hallgatott, majd azt mondta. – Hozok ide egy kertet, kisfiam.

- Minek hozol, papa?
- Mert megkértek rá. Parancsolták. Meg fizetnek érte. Mert engem is érdekel.
- Érdekel az a kert?
- Az érdekel, hogyan lehet idehozni.
- Miféle kert lesz az, papa?
- Elpusztíthatatlan, Áron – motyogta Arany.

A gyerek lázasan gondolkodott a sötétben.

– Nincs olyan kert, papa! – suttozta. – Nincsen olyan, amit ne enne meg a tél, a szárazság, amit ne szagatna szét a vihar! – s a kisgyerek mindezt nem szenvedélyesen, inkább álmodozva mondta. Koravén volt, bölcsebb a koránál, rosszul is aludt, nyilván nem is kellett fölriadnia.

– Szerintem se, Áron. De minden kertnek van tele, és van pusztasága.

– De akkor miért mész el?

– Úgy lehet, iróniából, fiam – mondta a férfi, megsimogatta a gyerek arcát, ujjait lefejtette a szakálláról, és a szájára tette az ujját.

– Pszt! Ne zavard meg a testvéreid álmát, Áron. Ellened fordulhatnak.

– Papa!

Arany visszafordult.

– Tényleg voltál abban a kosárban?

Nem válaszolt. Még egy szelet csokoládét dugott a gyerek kezébe, akinek, ha szöget ütött a fejébe a szó: irónia, ha nem, akkor is úgy élt aztán, mint akinek az életét kell mentenie. A férfi összehúzta a kabátját. Elnyújtva ugatott a szomszéd kertek valamelyikében egy kutyára. A hold nagy volt a sötét tetők fölött, őrjöngve fénylett. Denevér vitorlázott az éjben. A gyerek állt az ablaknál, bámult kifelé, és esküdni mert volna, hogy egy szekér várakozik a házuk előtt. Egy rozoga, ponyvás alkotmány, valami fekete folt van arra a ponyvára festve. Abba a szekérbe emelkedett be az apja, Arany Sámuel, és mintha karok nyúltak volna érte.

A gyerek az arcához nyúlt, kicsordult a könnye.

Senki sem tudta, merre indult Arany, de még Judit, a felesége sem, népes családjának pedig különösen nem kötötte az órára. Áron hallgatott, titkos szövetségként fogta föl, hogy megrághatta az apja szakállát, és persze őrzött egy csokoládés papírt, és látott azon a hajnalon egy szekeret is. Arany Sámuel elment, sokáig nem hallhatott róla a világ. Szóbeszéd se szállt ide és oda, akár a szél szeszélyére bízott újságlap, teltek a napok és a hónapok, egymással veszekedtek az évszakok, múltak a kormányok, a büszke Monarchia építményének eresztékei lassan és föltartóztatlanul lazultak, és csak a vak nem láthatta, hogy roskadozik Közép-Európa mind ez ideig legimpozánsabb emberi építménye. Savanyúbb lett az uradalmi sör. Gróf Kollowitz Endre pedig egy kertre várt, amiben ott domborodik majd a sírja, mert ott lesz, ezt elhatározta, nem is oly nehéz döntést hozott egy szeszen ázó hajnalon arról, hogy nem a Kollowitzok városi kriptájában vesz örökké, de legalábbis a föltámadásig tartó elszállásolást, hol apja, nagyapja, anyai rokonsága és az első Kollowitz nyugodott, ki még a török kiűzése után maradt végeláthatatlan gatzengerben, embermagasságú fűben szúrta le az övéből lecsatolt nehéz, német kardot, azzal a tántoríthatatlan elhatározással, hogy itt, ezen a vidéken virágzó település lesz, hamarosan megművelik és termésre bírják a sanyargatásba és nélkülözésbe belesavanyodó földet, hajtás nő, rügy fakad az emberi kéz után, ami aztán így is lett, mert kelet felől csakhamar nehézkes karavánok jelentek meg református és katolikus földművelőkkel, akiknek nem kellett úrbért fizetni aztán évekig, utcák születtek és templomok emelődtek a föld fölé, téglából is épültek házak aztán, a múlt fölé épültek, a csontok és az emberi koponyák fölé, kelták, longobárdok, gepidák és hunok, törökök, kunok, jászok és magyarok maradványai fölé, de jó, ez mind rendben, ő akkor sem a vá-

rosi temetőbe viteti a méltóságos corpusát, hanem itt hantoltatja el. Majd itt, a Kollowitz-kertben lesz a sírja, mert így gondolta el, így akarja, és coki, és basszák meg az összes szentek. Ámen.

A gróf kilépdelt az udvarra, s a legtágasabb, legmegbízhatóbb garázsba tartott. A minap vásárolt Ford automobíljá pihent itt rendesen, amikor éppen nem falta a környékbeli kilométereket. Kollowitz automobíljá gyakran kavart port az Arany-ház előtt, és megszólalt ilyenkor a rézveretes autókürt is, a haldokló Caruso hangján. Máskor lóháton érkezett, fényes szőrű, tágas orrlukú lipicai mén horkantott a zsidó ház előtt, ha úgy alakult, foltos hátú angol telivér, és az is igaz, hogy egyszer kerékpárról huppant le, nem túl régen tanulhatott meg, mert csak a kerítésnek, deszkafalnak dőlve tudott lekászálódni kisebb szitkozódások és káromlások árán, egy Rover típusú, úgynevezett biztonsági kerékpárt szerzett be némi vacillálás után, mert először velocipédet akart volna, de arról sikerült lebeszélínie a szállítónak, akivel a sörfőző Selmeczi Ábrás tartotta a kapcsolatot, megmutattak a grófnak egy fotográfiát, féllábú, félkarú embert ábrázolt a kép, úgy zuhant el a velocipéddel, hogy amputálni kellett két végtagját, és a tekintetében ott maradt a gyógyíthatatlan bánat. Akárhogyan is, de a határ és a város földútjai nem voltak alkalmasak efféle szerkezetek közlekedésére. Egyszer ahogy a birtok irányába, hazafelé tartott, a kerékpár megszórt egy jókora tehénleplenyen, és a gróf hatalmasat esett. Sokáig nem mozdult, nem tudott, őszintén szólva úgy értékelte a hirtelen bekövetkező szituációt, nem is lenne már miért mozdulatot végezni. Bámulta a habos, a szederjes arcához mind közelebb ereszkedő eget, számolt. Öt egymást követő reccsenést regisztrált a testében, majd lehunyta a szemét, és mondogatni kezdte, én, én, én.

Tudta, hogy visszhang volt. Egyetlen óriási reccsenés visszhangzott a testében. Valószínűleg meg fog halni. Érdekes volt, hogy nem félt. Kicsordult a könnye, a kertre gondolt. Hogy nincsen. Nincsen még. Nem oda fogják temetni, nem lehet. Mert az nem lehet, hogy előbb odatesznek, s aztán nevelik fölé a kertet. Így gondolta. Nem tudott mozdulni. Basszák meg, mindenki bassza meg, hogy az isten is bassza meg, arkgangyalostul. Aztán a feleségére gondolt, meg a hóbortos lányára, Karolinára, aki tudomása szerint kommunisztákkal üzekedett. Elbúcsúzott tőlük imával és szeretettel. Basszák meg ők is. Mire rátaláltak, cserepesre száradt, a szájából hab szivárgott, és kifordult a tekintete. Léghajó keringett fölötte az égben, szólt Caruso és Saljapin. Magdaléna Szemüknfénye fésültette hosszú, barna haját a széllal. Hetekig feküdt a gróf aztán a fölštócolt ágyban, mellette kacsza hevert, kissé meg volt sértve, hogy egyszer már elbúcsúzott, és ezek szerint majd újra meg kell tennie, csak mert a szívós természete győzedelmeskedett, habár a reccsenést, illetve annak különbnél különb hangalakitani változatait élete legvégéig volt szerencséje hallani. De kerékpárra többé nem ült. Amikor fölgyógyult, s nem csak menni, de már lovagolni vagy fára mászni is tudott, megint automobíllal hajtott be a városba. Szép, kék füst maradt utána a tamási úton, makacszkodtak a gomolyagok, nem akartak eloszlani.

– Megjött már az a pernahajder? – kopogtatta botjával a Gold-ház tornácának vadrózsával futtatott oszlopát. Borzas, hitvány zsidó kutya ült meg a csizmája mellett, nem mert ugatni, csak lihegett, bámult fölfelé a gombszemével.

– Úton van, gróf úr. Hamarosan bottal verheti a hátát – dúdolta mindig Judit, habár sem szóbeli, sem pedig írásbeli üzenetet a férjéről nem kapott, miközben a hosszú és terméketlen bizonytalanság az ő lelkét is kikezdte. Nappal halk dúdolásba feledkezett, jószerivel végignekelte a délelőttöt, a délutánt. Éjszakánként csöndesen zokogva sírt, nyelte a könnyét, és újabban párnát tett a combjai közé, és többször is magába igazgatta a varrt vászonsarok keménységét. Lehet úgy mozogni, mintha meg se mozdulna az ember, és végül jó lesz. Régen feledte már, mennyit perlekedtek urával az elutazás előtt. Áron egyszer bejött hozzá, éjszaka volt, hajlongtak kint a fák.

- Nem szabad. Menj ki. Menj a helyedre! – súgta neki.
- Vissza fog jönni, anyukám.
- Nem tudod te azt, Áron.
- De tudom, anyám – lehelte a gyerek, bújt mellé, ölelte, vackolódott.
- Aztán honnan tudod?

A kisfiú elővett valami papírt, és belemutatta a szoba sötétjébe. Zörgött a papír, ezüstösen fénylett.

– Amikor elment az apukám, ezt a csokoládét adta. De a táblájában volt egy harapás. Azzal a harapással üzent, hogy azt visszahozza nekem.

Judit gyakran ment ki a temetőbe a fiával. A zsidó temető a református oldalában terült el, itt is dülöngéltek a kövek, mintha az elmúlás rendezett volna táncmulatságot, nőtt ott ecetfa, csalán, orgona és aranyeső, a köveket mindig közeli építkezésekről hozták. Szép dunai kavicsokat is lehetett találni, amikor épült egy ház, a kaszinó, a tűzoltótorony. Szaporodtak a dülöngélő táblák, olyik fölirat gazdájára már alig, néha már nem is emlékeztek, de még így sem tudott több lenni a volt a vannál. Mert soha nem tud több lenni. Aligha tudták, ki volt az a valaha élt Lewi, az a valaha boldoguló, sokat serénykedő Weisz, az a széles derekú Spilinger Teréz. Judit sem tudta volna már megmondani. Szorította a gyerek kezét, aki meg-megbotlott. Az övét szorította a legjobban. Pedig nem választotta ki. Volt neki még kettő. Három gyereket szült a kalandor Aranyinak, Rebekát és Mirjamot. A lányok csöndesek voltak, de Áron csöndje nagyobb volt, és mélyebb.

És amikor Judit harmadjára is azt közölte a gróffal, hogy közel jár az ura, igazat mondott.

– Már biztosan úton van! Virágot szed nekem a határban – elakadt a szava, boldog pír festette be az arcát. A gróf mögé pillantott. Az utca végén, fent az ég közelebbi, egyszerre áttetsző és párákék rétegében léggömb lebegett. Valami akaratos, angyali zene is szólt a magasból, magas és éles hangfoszlányokat terelt le hozzájuk a szél. Kora ősz volt, rozsdá kezdett táncolni a lombokban. Soha nem azok vagyunk, amit akarunk, gondolta. És nem is azok vagyunk, amink van. Azok vagyunk, amit elveszthetünk, mert mindent elveszthetünk. Ennyi az egész. Cukrok is hulltak alá az égből csillogva, sziporkázva. Zene szólt.

– Rosszul van, asszonyom? – kérdezte halkan a gróf, amikor visszafordult.

– Reggel a kancsóban halat találtam. Igaz, nemigen élt már. De hal volt valamikor. Az pedig annyit jelent, hogy közel jár. Nagyon közel, gróf úr.

Hazafelé hiába kiáltozott Magdaléna Szemüncfényének. Az csak mosolygott némán, csak integetett odafönről. Szálltak a felhők, lustán, szelíden. Szólt a zene.

Másnap aztán kiáltozás támadt az udvaron. A gróf visszahelyezte az asztalra Ady Endre könyvét. Förtelmes, zavaros, nyugtalanítóan szabálytalan verseket olvasott. Gyönyörűeket. Világított belőlük az olajban fürdetett tekintet. Fújt a szikes föld fölött az üres szél. Hatalmas női ölek mutogatták magukat, mint véres pillangók. A minap aztán behívta a szolgálólányt, és azt mondta neki, azt parancsolta dúlt hangon, de halkan, hallgassa meg ezt. A lány meghallgatta a gróf bariton, zengő előadásában az egyik, aztán a másik költeményt, remegett a sőr a kancsóban. Fél kettő volt éppen, de talán elfelejtett a láncos falóra járni már. Julcsa pislogott egyet. Mintha nem hallott volna semmit.

– Érted te ezt, lány?

– Nem értem, uram.

– Az urad értene?

– Az uram, Lackó János sem értene.

A gróf az ablak felé pillantott, megfeszültek nyakán az erek. A kiáltozás csak nem csöndesült.

Sőt mintha ordítottak volna, egyre keservesebben, végül kirúgta maga alól a nehéz tölgyfa széket, ami lassú sértődöttséggel dőlt hátra, hogy aztán hatalmasat csattanjon, és ő kidübörgött a tornácra. A legények egy fiúval birkóztak, akinek már több helyen megszakadt a ruhája, az orra vérezett. Talán foga is bánta az egyenlőtlen harcot. A gróf intett, hagyják abba. A fiú annyira lihegett, hogy sokáig nem tudott megszólalni. Aztán ennyit jelentett:

– Arany úr üzenetét hozom, gróf úr, megérkezett.

A gróf bólintott, körbenézett, mintha a zsidó itt lehetne valahol az udvarban. A lovardánál. A beteg diófánál. A dülöngélő bokroknál. De hát sehogyan sem látta.

– Jól van. Hol a fenében van az a szarházi?

A fiú összeszorította a száját, egyik lábáról a másikra billentette a sovány, csenevész testét.

– Mondjad már, a kirelejumát!

– A fürdőben időzik, gróf úr.

Ekkor meg Kollowitz gróf hunyta le az egyik szemét, jelesül a balt, a jobb szeme fölött viszont megemelkedett a szemöldöke. Szokása szerint hörrent is egyet, és most úgy, mint támadás előtt a vadkanok. Állt már avart kaparó, agyarátt csillogtató dísznóval szemben, tudta, milyen a hangjuk, amikor az ember belét akarják ontani.

– És mi a fészkes fenét csinál az a Gold a fürdőben?

– Fürdik, uram – a fiú széttárta a kezeit.

– Fürdik?!

– Meg énekel. Terpeszkedik a legnagyobb kádban, és énekel.

– Mit énekel?

– Nem tudom, uram, de áll mellette egy fürdős gyerek, van nála pezsgő. Behűtött pezsgő, gróf úr. Rám parancsolt, hogy közöljem a gróf úrral, jéghideg, eredeti finomságú Törley-féle pezsgő, édes habzású, kicsi fémvödörben, igazán, mintha az ember a csillagokat inná. Egyenesen a súlyos tekintetű szerb Szeva Danuma hozta neki a jeget, pedig az köztudottan ki nem állhatja. És néha kinyújtja a poharát, amit az a fiú telitölt, és akkor iszik. Magam láttam, uram. A két szememmel láttam...

A gróf egy legyintéssel elhallgattatta a gyereket, majd kikérte a kisebbik, vagyis fürgébb Ford autóját. S amikor megkapta a bőrsapkáját, a fehér sálát és a bőrkesztyűt, beindította a motort, gázt adott. Bármennyire is hepehupás volt, s hogy csaknem meghalt rajta egyszer, szerette a városba bevezető utat, szerette, ahogy a kipányvázott tehének és a piszkos kis birkanyájuk bámulnak utána. Néha kicsi, fekete korcs futott az útra egy közeli tanyáról, gurult az ő autójával mellette, ugatott, habot köpött, a kerekek közé került. Lányok, gyerekek libákat hajtottak, malacokat, náddal, vesszőkkel integettek. Egyébként pedig integettek az akácok is. És itt szekeriztek a feleségével az utolsó útra.

Arany Sámuel valóban a városi fürdőben időzött, Bernát Vilmos többkádás, masszírozást és sárpakolást is nyújtó birodalmában, és a legnagyobb kék zománcos kádban áztatta szőrös hordótestét. A homlokán gyöngyözött az izzadság. Énekelte, akár egy repedt fazék. A gróf, aki már az utcáról hallotta a Bajazzók áriáját, rátörte az ajtót, s bár fölkészült a látványra, azért nyomban mégsem tudott megszólalni. A kád mellett álldogáló gyerek annyira megijedt, hogy csaknem eldobta a pezsgősvödört. Úgy remegett, hogy a bádogban zörögte az üveget. A gróf mögött a kezét tördelve botladozott a fürdő igazgatója, Bernát Vilmos, mígnem Kollowitz egy kézmozdulattal hátraparancsolta.

– Hamis, te átkozott! Olyan hamis, hogy ezért akasztanak!

A zsidó lassan rápillantott a grófra, elfújta egy habot, a szivacs után nyúlt, megfacsarta a feje fölött.

– Remek pocsolja – s máris a fiú felé villant a tekintete. – Hozzál már egy fürdőszéket a gróf úrnak, mihaszna. Meg poharat! Kapkodd a lábad!

A fiú térült-fordult, már ott is volt a gróf mellett a szék, kezében pedig a pezsgőspohár.

– Baj van, gróf úr – szölt Arany, s a dagadó fürdőszivaccsal most végigsimított a homlokán. Csorgott a víz az arcán, prüszkölt.

– Éspedig miféle? – kérdezte a gróf jobb híján, forgatta lassan az üres poharat.

– Pezsgőt? – kérdezte Arany, s nem várt választ, már intett is a fiúnak, telitöltötte. – Egyféle baj ez, de mindenkit érintő. Háború lesz, gróf úr. Proszit.

Szép, tiszta hangon csendültek a poharak.

– És ez olyan nagy baj? Volt már ilyen. Lesz is még. Proszit – mondta a gróf.

– Lesz, meglehet, hogy lesz is még. De ez most mégis nagy baj.

– Aztán, te Arany, mikor lesz ez a háború?

– Hamarosan.

– Beírjam a naptáromba?

– Felesleges, gróf úr. Olyan hosszú háború lesz, amit még nem látott a világ. Egy naptár nem elég. Kettő se.

– Nem gondoltam, hogy ilyen közel van – morfondírozott a gróf. – Mennyi időnk van?

– Nem sok – szölt Arany, és kiemelkedett a vízből. Szőrös hordóteste vadul gőzölgött, máris tócsa sötétlett alatta. Maga köré kerített egy vastag fürdőlepedőt, lábát fapapucsba bújtatta. Csattogva indult a ruhásszekrényhez. Kinyitotta, belenyúlt. Meglepő gyorsasággal hajolt oda a táskájához, kicsatolta, s már elő is kapott egy ezüstkapcsos bőrmappát. Csattantak a kapcsok, széttárta a mappát, a gróf arca elé tartotta.

– A tervek, gróf úr. Meghoztam magának, nem volt ám egyszerű. Ez egy olyan kert – ekkor kissé eltűnődött az álmodozó kék szeme, amit az unokája is örököl majd –, szóval olyan kert, amire vágyott. Pontosan olyan. Viszont sietnünk kell, ha nem lesz készen még a háború előtt, akkor soha nem készül el.

– Most pedig sietnem kell a családomhoz – jelentette ki, fűrgén fölöltözött, és már ment is. Még adott valamennyi pénzt a fürdőigazgatónak. Aztán hirtelen visszajött. A maradék pezsgőt megitta. Aztán ment el végleg.

Másnap a gróf éppen csak fordult, kipillantott a kastélya ablakán, és meglepetésében eltátotta a száját.

– Kik ezek? – valóságos emberi csődület szorongott az udvarház előtt.

– Kik ezek az emberek?

– Kétkezi munkások, gróf úr – bólintott Arany Sámuel. – Minden apróságra, igényre figyelve megszerveztem a munkálatokat. Mint tegnap kifejezésre juttattam, gróf úr, időnk vésszen csékély. Minden perc fontos, minden másodperc lényeges. Úgy lehet, máris késében vagyunk.

A gróf is tudta, nem kevésbé Arany Sámuel, hogy a remekműveknek általában semmi értelmük nincsen. Ahogy a csodáknak sem az emberi értelem ad patinát és egyéb tartalmat, hanem a hiány. Éppen ezért tart rájuk igényt az ember, hogy beléphessen a ráción túli világ titokzatos tartományába, ahol aztán ő inkább hisz a saját hazug és csalfa szemének, mint az értelmének. A kert, aminek a terveire Arany 1910-ben kapott megbízást, s aminek a tervei 1912-ben találtattak meg végül, egy év alatt készült el. Sem nem később, sem nem hamarabb. Elpergett aztán ezután még egy szép, igazi bánatokkal és bajokkal takarékoskodó esztendő, hóval, esővel, zúzmarával, és olykor szölt az udvarház fölött Caruso. Meghalt a diófa. Nem vágta ki a gróf, kiügyeskedte ágai közül a galambfészket, benzines szivaccsal dörszölte meg a törzsét, majd égő gyufaszálat dobott rá. Lángolt az éjszakában a fa, akár egy vers. Az Északi-sarkot elértek az expe-

díció katonái. Kitűzték a zászlót egy jókora hóhalomra, de szájukra fagyott a fehér. A sarkpontot nem érték el. Hiányzott még néhány kilométer, harminc, talán negyven. Egy napot kellett volna még csúszni-mászni. A gróf lánya, Karolina, tizenkét éves volt ekkor, és már tudta, miért királynő az ölében időszakosan trónoló petesejt, Karl Marxot olvasott a Vakunikornis Lánynevelő Intézet kollégiumának társas szobájában, gyertyafénynél, pudingos sütemény mellett. Lenyalta a villát. Világ proletárjai, egyesüljetek. És akkor mi lesz? Mi lesz, ha a proletárok egyesülnek? Finom a puding. Biztosan jó lesz. Szép lesz. Csodálatos lesz. Szeretem a proletárokat. Proletár férfit akarok. Nagyot. Szépet. Legyen olajos bőré, zsírszagú, füstös. Úgy aludt el Karolina, hogy az arca ráesett a könyvlapra, és az édes nyála is elcsordult. Rá a betűk és mondatok kertjére. Mennyire más egy szó, amikor átdereng az emberi nyálon.

1913-at írunk tehát, fájdalmas tintafoltokat hagy maga után a krónikai vággyal vezetett tollhegy. Mindegyre megremege a világ, Bécsben, Berlinben, Párizsban zörögnek a tetőcserepek, és sokszor beletörök a köröm a kávéházi asztalkába. Fényezik és tisztogatják az ablakokat a Téli Palotában. A nyugtalanság nyilvánosan és harciasan nő, az általános, mindenkire érvényes veszély többé nem fikció, és nem valamely rögeszme hevenyészett tévedése. Lackó Endre, a kertet építő munkások vezetője körülbelül abban az időben vezette oltár elé Sós Júliát, amikor a Wannsee nevű német tórol Max Liebermann német festő megfesti annak tavaszi állapotát és helyzetét, a virágok, rügyek, hajtások, fényviszonyok sajátosságát. Katolikus szertartás szerint keltek egybe a fiatalok, az udvarlás elhasznált néhány könnyű, érdektelen naplementét, orgonavirágot és májusszalagot, és amikor a pap beszélt, váratlanul és gyorsan elsötétült a templomban. De ahogy a fiatalok kimondták az igent, újra fényben ázott a templom, máris kitisztult az ég. Földíszített szekér állt a kálváriadomb előtt. A lovak virágkoszorút kaptak, rózsát, jácintot, tulipánt. Lackó a lakodalmat végigtáncolta, a fekete szövetű, nyakig gombolós kiskabátot egy pillanatra sem vette le, több méregerős, leheletet tüzesítő pálinkát lehajtott, több könnyebbitő sört megivott, elengedte a korcsmáros kutyáját a láncról, azt is megtáncoltatta, aztán pedig napfelkeltekor már a támlás nárszi ágyban fölkönyökölt, és halkán megkérdezte a feleségét, volt-e nászéjszaka, teljesítette-e a férfi kötelességét.

- Nem teljesítette, Endre – szólt némi idő után az asszony.
- Miért nem? – kérdezte Lackó.
- Azért, mert inkább... magának csinálta – az asszony elhallgatott. A szája elé húzta a dunyhát.
- Részeg voltam?
- Nem volt részeg, csak be volt rúgva, Endre.
- De mit mondtam? – kérdezte Lackó.
- Ne várjam azt, hogy szeretni fog. Azt mondta, hogy soha nem fog szeretni. Soha. Ne is próbálkozzak meg ilyesmivel. Olyasmivel, hogy sajnálatom például magam, hogy cserfeskedek vagy játszok a szeretet miatt. Nem fog menni.
- Azt nem mondtam, hogy becsülni foglak azért?
- De mondta.

Hallgattak kicsit, reszelve, boldogtalanul lélegeztek. Lackó a felesége keze után nyúlt, meg is tudta fogni. Hideg, halott madár. Jég, jég, jég. Hideg madarat fogott Lackó, és akkor jött rá, miért feszíti valami a mellét. Hiszen ruhástól feküdt le, csak a csizma nem volt a lábán, de a kiskabát állig begombolva még mindig rajta volt.

- Mondok még valamit, Endre – szólt Julcsa.
- Mondjál.
- Soha nem fogom magázni már.

Igazán keménykötésű ember volt Lackó, a legnagyobb hőségben is csizmában és állig

begombolt ingben járt a földkupacok, a gödrök és a palánták és az ültetésre váró gyerekfák között, és nem zavarta, ha vakondtúrason áll meg. Pontosan annyira tudott írni, annyira tudott számolni, amennyire kellett. Kézben tartotta a dolgokat, névről ismerte a fuvarosokat, felügyelte a szállítókat. Nyüzöség a grófi udvarház, soha ennyi ember nem taposta a kertjét, soha ennyi kéz nem mozgott, vert, ásott, ütött, kalapált, szorított, dobott ott, mint ezekben a hetekben. Gyávábban rikoltottak a kakasok. A gróf néha kijön az épületből, széket húz a napokban elterített, és majd még alakításra váró kavicsgyásra, onnan figyel. Okulárét is vesz magára. Mikor olvas, mint valami pap. Hangosan is olvas, dühöngve, kiabálva, hogy szar, hogy nem érti, hogy ocsmányság, de azért olvas. Költemények. Versek. Titkos szabadelvű, liberális röpiratok. A lánya táviratot küld, a világ proletárjai egyesülnek, papa. Csók, ölelés, Karolina. Nézi aztán az eget, és az emberek nem értik, kihez ordibál. Caruso! Caruso! Kollowitz gróf betegbolond, ez terjed el, nem először, nem utoljára. Habókosság, elmefacsarodás, sámándüh. Nincsen ki a négy kereke, kifújja fejéből a normális, rendes gondolatot a szél. Világ proletárjai! Lackó mégis levetett kalappal áll meg előtte, ha kérdése támad, ha döntést kell hozni medenceépítés, szoborállítás, facsemete-ültetés miatt. Hogy kanyarodjon a gyalogút? A titkos szerelmi fészek, vadrózsával, repkénnyel futtatva, mekkora legyen a pad?

– Jó lesz így, gróf úr? – és lobogtatja a papírt, hátra mutogat.

– Tudod, hogy nem engem kell kérdezni, Lackó.

– Ha valamit elrontunk, akkor se én leszek a hibás?

– De, Lackó, ha valami nem lesz jó, te leszel a hibás.

– Miért nem a zsidó?

– Nálam a zsidó nem hibás.

Arany és Lackó rendszeresen méregetik egymást. Az összefeszülő emberi tekintetekben egyértelmű, hogy mit tartanak a másiról, mennyi jót és rosszat gondolnak. Nem túl sok jót és kevés barátságosat, viszont nem is túl egyszerűt. Érdekes módon alakul ki, de kialakul a respekt. Nem köpnek egymás előtt. Azt is fölismerték hamar, a másik nélkül semmire sem jutnának, nem lenne itt kert, de még egy disznóól se talán. Lackó egyszer igencsak elver egy ügyetlen gyereket, mi volt a bűne, nem érdekes. Fölborult egy talicska föld, tövek, hajtások vesztek oda, kapott ütleget a hátára, ülepen billentették, ordított.

Arany elnézte a verést, fűszál billegett a szájában, izzadt.

– Most már hagyja abba! Elég – mondta kelleetlenül aztán.

– Nem elég – mondta Lackó, és ütött tovább. A fiú már nem sírt, némán, reszketve tűrte az ütleget. Amikor Lackó abbahagyta, a zsidó utána ment, a másik akkor már a kőművesekkel foglalkozott.

– Túl sok volt – mondta.

– Vert már maga? – nézett vissza Lackó.

– Nem – rázta fejét a zsidó.

– Akkor meg honnan tudja, mikor elég?

– Mert már engem vertek, Lackó úr.

Fafejűnek, megátalkodottnak is gondolható Lackó, és bizonyára lenne igazság a megállapításban, de erre a munkára nálánál alkalmasabb ember aligha találtatott a környéken. Ezt már tudták a városi kocsmákban is, az Alvégen, a Felvégen, és amit a kocsmákban tudnak, nyomatékosabb és tárgyyszerűbb, mint a templomi vagy az akadémiai ismeret. A patikában több kötözőszer fogyott, egy építkezésen mindig több a seb, mint kevésbé feszített időkben. Ami készült, arról fogalma sem volt Lackónak. Egy kert, talán. Egy pagony, talán. Arborétum, vagy mi a jóistenfasza. Olyan hely, ahol sok fa, fű, virág akad, padok, tisztások, a cement állaga, a gyalogutaknak szánt

kőtáblák. Dunai kavics, és nem erdélyi, dunai. Mit tudhatna ő az általánosabb, nagyobb szándékokról és bolondériákról? Azt viszont nagyon is tudta, hogyan kell dolgozni. Meddig kell foglalatokodni napon, árnyékon, esőben, szélben. Mikor lehet, mikor szabad abbahagyni. Minek mikor van az ideje. A munka rendje a természet mozgásából olvasható ki, a napfelkelte, a napnyugta, a napok közlekedésének ritmusából, az évszakok körforgásából, az időjárásból. Így volt ez évszázadok, évezredek óta. Nem tudta, miért kell dolgozni. Értelme ennek mi lehet. Mi lehet az értelme saját magán kívül a munkának? Csak azt tudta, hogy kell csinálni. Ha nem dolgozna az ember, meghalna, mint egy bogár. És nem föltétlenül éhen halna, mert gyűjtögetni, ami nem munka, akkor is lehetne. Azért kell dolgozni, mert más nem lehet, más nem járja. Nem lehet tétlenkedni, tilos. Tudta, hogy a zsidók szombaton a fülük botját se mozdítják, de még fogat se húznak. De hát nekik, keresztényeknek is voltak ünnepnapjaik, voltak böjtjeik, és voltak megérdemelt pihenőik. Jó volt, amikor pihent, és a csontja fájdulásáig szégyellte magát, hogy jó. Azon sem törte a fejét, mi az aktuális szolgálata a Kollowitz-birtokon, hol gyerekként ő is sokat csatangolt. Nem töprengett el ezen annyit se, mint egy fűszálon. Habár gondolkodni egy fűszálon is lehet, csak éppen minek. Akkor mit kezd a réttel az ember? Mint ahogy mások, valamivel később, ugyanígy nem gondolkodtak el a munkájuk és a feladatuk értelmén és célján, megtették, amit lehetett, amit kellett, és nyugalomban tartották a lelkiismeretüket. Lackónak éppenséggel szerencséje volt. De valóban a szerencse dolga az, hogy valaki kertet épít, ágyásokat és virágosokat alakít, nem pedig valami mást, valami céltalanabbat üggyködik. Néha azért gondolni lehet arra, hogy a maga szerencsésjét is megválasztja az ember.

Ármin, a zsidó kisgyerek is ott tekereg a kertépítésen, és nézelődik néha, mint valami apró tolvaj. Nem néha. Inkább gyakran teszi. Odaújja a szél, a szellő, a vihar, dühöngő hőség. Látni még esőben is, kopognak a leveleken a cseppek, ő meg áll a frissen emelt földkupac mellett, és forgatja a fejét. A szobrász, aki a kerti alakokon dolgozik, mitológián, misztikán tehát, gyakran megsimogatja a fejét. Pedig többnyire lehajtott fejjel jár a fiú. Keresgél a fűben, mintha lenne ott, az elhullatott kacatok, törmelések között kincs, értékes dolog.

– Találtam valamit, Lackó úr.

Hát persze, és mit. Néhány hete csontvázat. Lábszárcsont, szamarat agyon lehetne verni vele. Tele van a föld emberrel, emberi emlékkal, maradvánnyal. Furcsa földkupacok, amik akár egykori, az oklevelekben nem szereplő faluk, házak, udvarházak lehetnek.

– Megmondjam, mit találtam, Lackó úr?

– Ha megmondod, tudni fogom. Ha nem mondod meg, az se baj.

Egy papír volt az, odaemelte a nagy, fekete kabátos, szigorú ember arca elé.

A papírra ez volt írva:

„Mentsetek meg! Mentsetek meg!

Magdaléna Szemüknkfénye!

2017”

– Kétezer tizenhét?! – kérdezte Lackó.

– Az van odaírva, uram.

De hát az még száz év múlva lesz legalább.

A gyerek elmosolyodott, nem válaszolt. Nem nagyon tudott mit mondani.

– Na, ezt nem adom vissza – szólta Lackó, és elővette az igazolványát. A fényképes résznél nyitotta ki, odahelyezte, odasimogatta a viseltes papírt. Betette az arcképe mellé, ami Hahn optikárius és fényképész műtermi boltjában készült néhány éve. És aztán, csak mint egy elkapkodott lélegzetet, máris elfelejtette.

SAÁD
KATALIN

A KIPOTTYANT FIÓKA

I részlet a Hálóban című regényből

Megtorpant, amikor a híd közepére ért. Mint akit múlt és jövő sarokba szorított. Nem választút állt előtte, inkább csak egy palló, amely átvezetheti a szakadékon. Aranyifjú, huszonkét éves, az élete eddig akár egy bélelt bölcső. Tegnapelőtt az édesanyja leterdepeltette a kórházi ágya elé: „Esküdj meg, hogy nem hagyod magára a húgodat!” Megesküdött, mi egyebet tehetett, ámbár abban a pillanatban fogalma sem volt, mire esküszik. Az édesanyja halálos beteg, meg fog halni. Egy közlés, egy ultimátum. Nem lehet felfogni. Nem tudja, és nem is akarja felfogni, hogy kidőlnek az otthona falai. A Ferenc József híd korlátjának támaszkodva bámulja a Dunát. Mennyit emlegették hitoktatói az ördögöt! Hitte is, meg nem is. Bizonyos benne, hogy a sátán itt áll közvetlenül mellette. Érti a jelenlétét. Az Újszövetségből tudható, hogy megkísértette az Úrjzúst: vesse le magát a templom párkányáról. Ha valóban az Isten fia. Megtisztelő, ha úgy vesszük, hogy őt is megkísérti. Májusi hajnal volt, Pest felett felkelni készült a nap. Amelyik cezúrát von a volt és a lesz közé.

Büser Arnold a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem végzős hallgatója. Júniusban esedékes az abszolutórium, utána a következő tanév során három államvizsgát kell letennie az oklevélíg. Nem közgazdász akar lenni, hanem újságíró, ámbár ezt a döntését már nem beszélte meg a szüleivel. Merő bölcességéből. Aki időt nyer – várat nyer. Tizenhét éves korában mindent elsöprően érezte a papi hivatást. Vagy csak el akart rejtőzni a ferences szerzetesek közé? Hogy kivédje a pénz és a nők vonzását? A másik ötlete sem aratott sikert. Hogy Párizsban avanszáljon női szabóvá. Pedig a Fugerek, akiket a kalapos ősök oly áhítatosan emlegettek a felmenőik között, elismerően tekintgethettek volna le az égből kései utódjukra, hogy ilyen sokra vitte.

Anyuska már mindenféleképpen látni akarta a fiát. Kiváló alkalom kínálkozott rá: az Americana ez évi ünnepe. A bajtársi egyesület a fennállásának ötvenes jubileuma alkalmából szónokképző tanfolyamot szervezett, vizsgaként pedig versenyt hirdetett, amelyet Büser Arnold nyert meg. Ezért fogja ő tartani most az ünnepi beszédet. Erről nem maradhat le az édesanyja. Azért is kihagyhatatlan az alkalom, mert végre el akarta juttatni fiacskájának a nagy titokban megszerzett frakkot. És azt a szempontot sem akarta szem elől téveszteni, hogy egyúttal részt vehetnének Irénkével egy dunai hajókiránduláson, közvetlenül a nagygyűlés előtt. Hátha megakadna rajta a szeme valakinek. Anya és lánya tehát a legkorábbi vonattal utaztak fel Budapestre. Miután beadták a gondosan becsomagolt frakkot a Szent Imre Kollégiumba, elsiettek a hajóra. Az ünnepségre azonban már nem jutottak el. Arnold két üresen maradt széknek szónokolt.

Büser Lajosné rosszul lett a hajókiránduláson, mentő vitte el a szálláshelyére. A kihívott orvos szerint: azonnal kórház. A kollégium orvostanhallgatói a Kéthly-klinikát javasolták. A diagnózis: urémia. Vége a veséjének. Pont három hete történt. Arnold azóta minden délben bement hozzá. Csak tegnap, szombaton nem.

A korábbi napokon, a délelőtti és a délutáni előadások között rendre szerét ejtette, hogy beugorjon a klinikára. Micsoda szerencse, hogy a Szentkirályi utcában van, így simán útba ejthető a Szerb utca és a Ráday utca közötti rohangelőjei közepette. Ha valahol messze, Budán feküdne az édesanyja, akkor is el kellene jusson hozzá. Megfoghatatlan, hogy az esküjét vette. Tegnapelőtt, péntek délben. Akkor mindjárt még nem ijedt meg olyan nagyon, visszament az egyetemre. Érdemes bejárni a pénzügyi jogra, Wekerle remek előadó. Végig oda tudott rá figyelni, értett mindent, még jegyzetel is. Utána beült a többiekkel a Vén Diákba egy sörre. Átöblíti, föllazítja az embert. A Kecskeméti utca végén volt egykor a városkapu, jól belátható innen a Ráday utca. Reggelente szinte futva teszi meg ezt a távot, mintegy negyedóra alatt, hazafelé viszont lassan bandukol. Kiélvezi a sétát, megnézegeti a járóelőket, különösen a nőket figyeli. Szívesen provokálja az elegáns kosztümmös pesti hölgyeket. A Kecskeméti utca mindkét oldalán jelentős már a fák koronája, a madarak őrjöngve csivitelnek, legyen este vagy nappal. Felöltöztét épp csak a vállára veti, és pimaszul belenézi minden női arcba. Ezt Pápán nem merné megcsinálni. A hölgyek legtöbbször zavartan lesüti a szemét, de olyan is akad, aki a nézést kihívóan viszonozza. A férfi kísérők rá se hederítenek az ő kis játékára. Elfoglalt képet vágnak, és a sétabotjukat fitogtatják. Ahogy elérte a Ráday utca elejét, ahol már gyérbőbb a forgalom, egy nyugtalanul mozgó pontra lett figyelmes. Áramütésként érte a gondolat, hogy ez a kollégium előtt mászkáló alak órá vár. Meggyorsította a lépteit, sőt futni kezdett feléje. Gyöngyi néni állt ott, édesanyja apáca nővére. Minden köntörfalazás nélkül az arcába mondta, hogy az édesanyja menthetetlen. Gyógyíthatatlan az urémiája. Talán akkor, akkor rögtön oda kellett volna rohannia a klinikára, de képtelen volt. Egyedül akart maradni. Megvacsorázott, amint szokott, majd fölment a szobájába, hogy gondolkodjon. A fogason, egy vállfán lógott a frakkja, élete első frakkja. Már három hete nem érkezett beakasztani a szekrénybe. Mi lenne, ha felvenné holnap, és ebben menne a bálba? Bálba! Hogy mehetne el a bálba, ha egyszer haldoklik az édesanyja. Milyen igazságtalan is ez a sorstól. Annyira készült erre a bálra. Ráadásul ő az egyik rendező. Ez alól nem bújhat ki, és nem is szeretne. Lejárta érte a lábát, hogy a Gellért Szállóban rendezhessék meg az Americana jótékony célú pünkösdi bálját. A meghívót is ő szerkesztette, végig ott volt a nyomdában, hogy hibátlanul sikerüljön, nehogy elírják valamelyik védnök nevét. Egészen addig ott bábáskodott, amíg a piros zsinórral el nem kezdték összefűzni a meghívó három lapját. A legutolsó oldalon szerepelnek a rendezők, Büser Arnold az ötödik név közöttük. Remekül sikerült az embléma is, a színe ugyanaz a piros, mint a zsinóré. Olyan pirosat akart, amilyen pünkösdkor a papi miseruha. Ovális babérszörű övezi a bál monogramját: *EPB*. Vagyis az Americana Pünkösdi Bálja.

Nem szégyen, hanem kifejezetten dicsőség, hogy alig akad arisztokrata a védnökeink között, agítálta a rendezőtársait. Mit ér az egész, ha csak a tányérsapka színe különbözteti meg egymástól a diákegyesületeket? Az övéké zöld, a fekete Turul-sapkát a tudományegyetem hallgatói viselik, a műegyetem Hungária kéket hord, és a csak ez év elején alakult legitimista Szent István Bajtársi Szövetség színe a fehér. Az Americanának épp az a lényege, hogy ellensúlyozza a Turul és a Hungária túlzó nacionalizmusát és antiszemitizmusát, továbbá a frissen létrejött Szent István Bajtársi Szövetség legitimizmusát. Éppen mintaként van itt a kezében az alakuló báljukra készült meghívójuk. A Pannónia Szálló összes termeiben rendezték. Nekik, úgy látszik, nem sikerült megszerezniük a Gellért Szállót. Pedig micsoda nevek díszlenek a címlapon! *Károlyi József gróf, a szövetség fővédnöke és Kéthly László báró, a szövetség fővezére*. Kéthly? Szent ég, vajon ez ugyanaz a név, amelyet a klinika visel? Az mintha „Kéthly” lenne. Kissé megborzongott. Figyelmeztetést is kiolvashatott volna a névegybeesésből, de inkább átugrotta ezt az akadályt. Hangosan, csúfolkodó hangon kezdte fölolvadni a jeles védnöki garnitúrát: *Csekonics István gróf, Cziráky József gróf, Esterházy Móric gróf, Jankovich Béla, Kállay Tibor*. Mifene, se címük, se rangjuk? *Kemény Árpád*

báró, Lónyai Elemér herceg, Pallavicini György őrgrof, most a jó Ugron Gábor következik, tehát ő is, és végül Zichy Aladár gróf úr is a nevédt adta. Arnoldék is jótékony célból rendezték a báljukat, a meghívójukon viszont ez áll: „A Foederatio Americana által a szegény sorsú egyetemi hallgatók felségélyezésére 1927. május 24-én a Gellért Szálló összes termeiben rendezendő jótékony célú bál”. Megint megborzongott. A „szegény sorsú egyetemi hallgató” státusza, meglehet, már töle sincs fényérvnyire. Megpróbált az édesanyjára gondolni. Elképzelte Anyuskát a kórházi ágyon, amint leáll a veséje. Hiába küzdöttek érte három héten át az orvosok. Erölteti, hogy elképzelje a halált. Anyuskája halálát. De nem megy. Nem tudja elképzelni. Képtelen rá. Csak az úrt érzi. Ami ezután lesz. A sajnálatot, az együttérzést akarta volna átélni, de éles eszével tökéletesen átlátja, hogy valójában önmagát sajnálja. Legalább szégyellni akarná magát. Megpróbált szégyenkezni: „ilyen hitvány volnék?” De hisz rettenetesen szereti az édesanyját! A linzerre gondol, amit Anyuska a frakk mellé dugott a csomagba. Mindennek vége. Linzer és tisztaruha-csomagok. A pénztárból kicsent koronák, utóbb pengők, melyek jótékonyan megfejték az apa által megállapított hivatalos zsebpénzt. Anyuskája mindig átlátott rajta. A fiú elmosolyodott, és forró gyöngédséget érzett. Farsang idején heti bontásban küldözgette a pénzecsskéit, tudta, hogy a fia elherdálja. Mégis beleírta minden levelébe, hogy vigyázzon a pénzre, arra költse, amire küldte, pedig tisztában volt vele, hogy mindhiába.

Mostantól e csomagocskák nélkül kell majd élnie? Elsírta magát. Végül nem ment be a kórházba. Este már nem is lehetett volna. Reggel pedig, amint felébredt, rohant, intézkedett, hogy a bál helyszínén minden rendben legyen. Nem határozta el magát semmilyen irányban. Halogatta a döntést, és igyekezett elhessegetni az édesanyjával kapcsolatos gondolatokat. Elméje minden szabad kapacitásával a frakkjára gondolt. Mi lenne, ha mégis fölvenné diplomaosztás előtt? Ma este. Hiszen hol van még az ő diplomája. Addig még annyi a vizsga.

A bál kezdete este fél tízre volt kítűzve. Vacsoraidőben keveredett vissza a kollégiumba, addig rengeteg szerveznivaló akadt. De nem csak a vacsorára tárlalt grízes tészta várta, a konyhás nénik kedvelték Büser Arnoldot, és félretették az ebédjét, így most azt is megehetette. Karalábéleves, rántott hús és petrezselymes burgonya. Eszébe jutott, hogy Anyuska küldeményeiben mindig lapult valamilyen húskészítmény is, főleg szárazkolbász. Ezentúl erre se építhet. Most már úgylis késő van, hiába menne oda, nem eresztenék be. Majd holnap. Holnap tényleg erőt vesz magán, és szembenéz az édesanyja szenvedésével.

Akkor viszont akár el is mehetne a bálba. És akár fel is vehetné a frakkot. Egy villanásnyi idő telt el a döntés és a megvalósulás között. Aznap éjjel a Gellért Szálló összes termeiben magán hordozta élete első frakkját. Hiába, hogy megvetette az urakat, és hallani sem akart soha semmilyen „úri foglalkozásról”, most büszkeség és gőg feszítette a vitorláját, legalábbis úgy siklott ezen az éjszakán a ragyogó táncparketten, mint egy vitorlás hajó, s rendkívül imponált neki, hogy a bál ugyanazon a helyszínen folyik, amelyik néhány éve még Horthy főhadiszállása volt. Persze nem kedvelte Horthyt, már hogy kedvelte volna. A fehérterrortól is undorodott, már hogyne undorodott volna, és amit hallott róla, azt mind Horthy nevéhez kötötte. Aztán meg az a történet a fehér lóval. Épp itt, a szálló előtt állhatott meg valahol a fővezér, miután Nemzeti Hadserege élén színpadiasan bevonult a fővárosba, hogy tetemre hívja a „vörös rongyokba öltözött” várost, a bűnös Budapestet, ahogy a későbbiekben is sürűn deklarálta. Arnold szerette a színházat. Lebiggyedt ugyan gúnyosan az ajka, amikor elképzelte a híres jelenetet a szálló falán túl, illetve a szálló előtt, ám mindennek dacára imponált neki, hogy most ezt az egészet innen belülről van alkalma elképzelni. Ismereteit egyébként innen-onnan szerezte. Szemtanúk, fültanúk, no meg a sajtó. Arra a napra, 1919. november 16-ára statáriumot és hajózási tilalmat rendeltek el a Dunán. Olyan szigorú megelőző biztonsági intézkedéseket foganatosítottak, mintha ellen-

séges ország fővárosába készültek volna. Nem volt egészen indokolatlan: a román hadsereg csapatai a nemzetközi megállapodás értelmében azokban a napokban vonultak ki Budapestről és a Duna–Tisza közézből. Helyüket Horthy katonái foglalták el. Mivel Károlyi nagyvonalú, úri gesztussal szelnek eresztette a magyar honvédeket, az ország védtelenné és védhetetlenné vált. „Nem kell hadsereg többé!”, „Soha többé nem akarok katonát látni!”, mondta a hadügyminisztere. Károlyi látványosan akarta bizonyítani, hogy a háborúnak vége; legfőképpen azonban az antant lelkületére szeretett volna hatni a demilitarizálás gesztusával, azt remélve, hogy a tekintélyes testület meghatottan borul majd le a nemzet nagysága előtt, de az persze rá se retyetye. Horthy fővezér természetesen szívesen továbbment volna, egyenesen a Várba, de aznap ezt még nem tehette meg. Megszállt tehát az útjába eső első fogadóban, s ez történetesen a Gellért Szálló volt. 1920. március 1-jén választották meg kormányzóknak, s egy hónap múlva, április 1-jén végre áttehette székhelyét a királyi várba. Felesége pedig, amint a fáma tartja, szóni kezdte sohasem teljesülhető dinasztikus álmait.

A hídon fogatok hajtottak el Arnold mögött, a bál pesti vendégeit szállították haza a Gellérből. A lovak ütemes pataszaja és a város ébredő hangjai azt a benyomást keltezték, hogy a világ éppúgy forog tovább, mint eddig. Korgó gyomra is arra ösztökölte volna, hogy induljon végre hazafelé. De ki szeret elébe rohanni a fátumnak? Biztonságban érezte magát ott, a híd korlátjánál, ahová lecövekelt, mintha téren és időn kívül lenne. A híd vasszerkezetének idomai durván elválasztják egymástól a járdát és az úttestet, a gyalogos picit pontnak érzi magát a vaskerítés tövében. A kicsi pont, Arnold, gyöngéd hálát érzett a Ferenc József híd szerkezeti alkata iránt, amiért elrejtette a világ szeme elől. Egy osztrák felségjelzésű hajó haladt el alatta. Ha most elutazhatna bárhová! Bécsbe, Münchenbe! Az apja elkísérte Münchenbe. Azt akarta, mielőtt az egyetemre megy, tökéletesítse a némettudását. A pápai üveg- és porcelánkereskedő sok pénzt áldozott a fia nyelvtanulására. Első kísérlete dugába dőlt, amikor a cseregyerekprogram keretében akarta kifizetni német szóra vinni Leoben közelében egy Mura-parti házban lakó családhoz. 1922 nyarán azonban sikerrel szervezte meg a müncheni utat. Egy patikus házaspárral levelezte le Arnold számára a szálláshelyet. A pápai állomáson meg lehetett váltani a jegyet egészen Münchenig. Összenevettek, amikor meglátták, hogy a keresett lakcím, ahová Apuska szobát foglalt, éppúgy egy folyóparti házban van, mint annak idején, a világháború első nyarán. Münchenben Arnold már felnötteskedő fölénytel csúfolkodott a régi histórián, amikor Apuska egyik kezében a bőröndöt szorongatta, másikkban a kisfia kezét, s amikor meglátta a családi házzal szemben a mély árkot, amelyben alant a Mura zúgott, valósággal fölkiáltott.

– Emlékszik, apám? Azt mondta, ilyen veszedelmes helyen nem hagyjak, még játszás közben beleesel a folyóba.

– Nagyfiú vagy már, az Isarba nem fogsz beleesni. – Apuska vette a lapot, s noha nem volt celődös alkat, most neki is jólesett ez a tréfás pengeváltás. Mindent körültekintően rendezett el a fia körül. Kiválasztott a közelben egy vendéglőt, ahol ebédelhet és vacsorázhat, reggelit a háziasszonyától fog kapni, akit Frau Apothekerinnek kellett szólítania.

A gyógyszerésznő asszony már a következő vasárnap délután magával vitte Arnoldot a Löwenbräu pincéjébe, vagyis a sörgár hatalmas helyiségébe, amely tele volt asztalokkal. Mikor tapsvihar közepette fölállt a dobogóra egy vékonydongájú, bajszos fiatalember, talán maguk a rajongók sem gondolták, Arnold pedig a legkevésbé, hogy világtörténelmi szereplővel szívnak közös levegőt. Noha ez idő szerint már a Nemzetiszocialista Német Munkáspárt vitathatatlan egyszemélyi vezetője volt, s hívei szinte hipnotizáltan rajongtak érte, sőt az első rohamosztagait is megalakította, senki sem sejtette, hogy a fickó, mire majd vegetáriánus lesz, kifordítja a sarkaiból Európát. Egyelőre sörivónak látszott, literes korsóját a dobogó mellé tolt asztalra

helyezte, és beszélni, helyesebben ordítani kezdett, mivel akkor még nem találták fel a hangszórót. Arnold az üvöltő szónoklattól nem értette a különös fickó nevét, amikor a gyógyszerésznetől az iránt érdeklődött volna, de Frau Apothekeerin fötalálta magát, újjával lerajzolta a név betűit a kockás terítőre: *HITLER*. A szónok teljes órán át beszélt, s az egészségügyi szünet után egy újabb liter sör társaságában a következő órát is végigüvöltötte. Dialektusban beszélt, Arnold nem sokat értett belőle, de annyit igen, hogy sokat emlegeti a zsidókat meg a bolsevizmust, persze elítélően. Magyarországot ellenben kiemelte mint követendő példaképet, talán a numerus clausus miatt. Inkább ijesztő, mint impozáns volt a két félidős beszédet fogadó tapsorkán. Arnold sose felejtette el az itt kapott leckét. Egyetemi éveit alatt, amikor a szónoklás fortélyait tanulgatta, minél jobban tudatosítani akarta magában a felismerést: milyen nagy felelősség szónokolni. A tömeglélek túlságosan manipulálható. Alkalma adódott egy félig játékos, félig komoly tapasztalatot szerezni, amikor az Emericana szónokképző tanfolyamot rendezett, s a végén egy szónoklási versenyt – természetesen ő is benevezett. Akkortájt vitte vissza az egyetemi könyvtárba Marx *Das Kapital*-ját, melynek kikölcsozéséhez a Szent Imre Kollégiumot alapító csanádi püspök atyának a megbízhatósági garanciájára volt szükség. Feltehetően ragadt rá jócskán dialektikus gondolkodás a műből, mert briliánsan oldotta meg a versenyfeladatot. A disputában be kellett bizonyítsa a versenyt szervező intézményről, a Foederatio Emericanáról, hogy nincs rá semmi szükség, teljesen fölösleges a létezése, tehát föl kell oszlatni. Az első díjért küzdő ifjú oly meggyőző erővel, akkora határfokon játszotta el a rábízott szerepet, hogy mindenki hasát fogva nevetett a fonák helyzeten, a főtitkár viszont kénytelen volt félbeszakítani a versenyszámot, mert megremült az esetleges következményektől. Ám az abba hagyatott szónoklat megkapta a fődíjat.

Feltehetően e sikeres beszéden felbuzdulva bízták meg a következő feladattal: „A diákok között vehemensen terjed az antiszemitizmus – tartsa vissza az emericánásokat, hogy a gyűlölethullámmal sodródjanak.” De tán azért is, mert egy korábbi alkalommal, amikor meg a legitimista beütések ellen harcolt – persze többedmagával –, egyúttal az antiszemitizmus ellen is szót emelt, és mindennek előtt azzal érvelt, hogy minden érzület és megmozdulás meddő, amely „anti”-val kezdődik.

Az ünnepi szónoklatra a régi Országháza jó akusztikájú üléstermében került sor, a Nemzeti Múzeum mögött, a Sándor utcában. Nem írta meg a beszédét, csak a hatásosnak szánt mondatokat jegyezte fel egy cédulára, és ezekből építkezett. Tisztában volt vele, hiszen az egyetemen gyakran megtapasztalhatta, hogy az ifjúság rokonszenve mindig a tüntetők pártján áll, s még a komolyan gondolkodó emericánások közül is sokakat magával ragadott a tömeghangulat. Egy Szomorý-darabot mutatott be a Nemzeti Színház, s ez váltotta ki az izgalmakat. A színház környékét, a Blaha Lujza teret előzönlötte a felbolydult egyetemi ifjúság, és a színház napokig nem tudta megtartani az előadásait a színigazgatót pfújoló ordítózástól. A jobboldali beállítottságú bajtársi egyesületek szervezték a megmozdulásokat, ez egyértelmű volt a szövegből, melyet hol a tömeg skandált, hol meg egy-egy vezéregyéniség üvöltött be. Nem volt alaptalan a félelem, hogy a fellángoló antiszemitizmustól az Emericana is tüzet fog.

Arnold nyomban érezte, amint e nagy múltú helyiségben fellépett a szónoki pulpitusra, hogy elveszett, tán még ki is kergetik a teremből, ha frontálisan szembefordul hallgatósága hangulatával, különösen, ha ezzel próbálná a szónoklatát elkezdni. Persze arra, hogy ez brutális öngól lenne, már a felkészülés idején is gondolt, ezért eleve úgy sorakoztatta fel előre kiagyalt csattanóit, hogy azt a látszatot keltse, mintha magasztalná ezt a nagyszerű és bátor megmozdulást. Majd elkezdte a feledés homályából előcsalogatni és a hallgatóság emlékezetébe visszaidézni a fehérterror történetének egyes mozzanatait, s ahogy lépésről lépésre haladt, eljutott a humanizmus gondolatáig, majd végre is kijelenthette, hogy az ökök és a felelőtlen ordítózás legfeljebb

a csőcselék fegyvere lehet, de nem a legmagasabb rangú iskolában tanuló egyetemi ifjúságé. Több mint egy órán át beszélt, és hallgatóságát a hűvös és udvarias várakozásból átvezette a dübörgő tapsolás lelkes állapotába. Örült a sikernek, s főleg annak, hogy a feladatát ilyen szerencsésen teljesíthette – de egy pillanatra sem feledkezett meg a Hitler beszédét követő tapsorkánról.

Hány óra lehet? Mióta áll itt? Hirtelen arra gondolt: ha nincs ez az emericánás évforduló, s Anyuska nem akarja föltétlenül szónokolni hallani a fiát, föl se utazik Pestre, és talán meg se betegszik. Önáltatás és időhúzás. Most azonnal bemegy a kórházba. Egy búcsúpillantást vetett a folyóra, és megindult a Szent Imre Kollégium irányába. A vasárnapra ébredő város még csendes volt, pihent. Úgy érezte, felverteződött, jöhet bármi. Épp csak hazaszalad átöltözni, frakkban mégsem illik kórházba mennie. Meglepte, hogy amikor belépett a kapun, a portás fölállt, s úgy adta át neki a levelet, melyre kézzel volt ráírva, hogy „Sürgős”. Jéghideg áramlott szét a tagjaiban. Fölszakította a borítékot. „Fogadja részvétünket. Édesanyja hajnali négy órakeresztén...”

Amikor lecövekelt a hídon.

Már nem volt jelentősége, hogy frakkban megy-e, vagy anélkül. Úgy ment, ahogy volt. Rohant. Most már rohant, pedig nem volt hova. Kórházi szobában lehet legélesebben megélni a szeretett lény hült helyét. Az agónia elmúlt, és a csatakos küzdőtér helyén kínosan fehérlik a frissen vasalt tiszta ágynemű. Odaállt penitenciaként a kórházi ágy lábához a hűtlenség látszatába zuhant fiú, a nővérek s a betegtársak tekintete a bőrét is lenyúzta a frakkjával együtt. „Borzalmasan megszenvedett a halálért”, közölte a szobatárs, és befordult a fal felé.

Legalább maga lehetett Arnold a gyászában. Ahogy órákon át a Dunát, most az üres ágyat nézte, örök mementóként.

KÖTTER TAMÁS

A FILM FOROG TOVÁBB

Örültem, hogy magam mögött hagyhatom Kurszkot. A Vörös Hadsereg a visszavonulás közben a felperzselt föld taktikáját alkalmazta, felgyújtottak, felrobbantottak vagy aláaknáztak mindent, ami számunkra a későbbiekben fontos lehetett. A katonák mindent megtettek, hogy úrra legyünk a káoszon, amelyet a vörösök maguk mögött hagytak: tűzoltóbrigádok járták a várost; a tüzserészek egyenként vizsgálták át, bombák után kutatva, a fontosabb középületeket; a tábori csendőrök igyekeztek elejét venni a fosztogatásnak, letartóztattak és elrettentésül nyilvánosan kivégeztek néhány fosztogatót, munkára fogták a város lakóit, hogy eltakarítottassák velük a romokat és összegyűjtsék a halottakat. De minden erőfeszítésünk ellenére még napok múlva is temetetlen, fel-puffadt hullák hevertek a külvárosokban és a lebombázott, romos épületekben. A kimerült műszaki egységek nem bírták a versenyfutást az idővel, sorra léptek működésbe a legravaszabb módon elrejtett és álcázott, késleltetett időzítőszervezettel ellátott bombák. Tüzek lángoltak fel a legváratlanabb helyeken és időpontokban. Mindent elborított a romok közül felszálló füst kesernyés illata és a pernye, amelyet a szára, meleg szél széthordott a városban. A németek a rettenetes pusztításért és káoszért a zsidó-

kat, a Vörös Hadsereg hátramaradt tisztjeit és a kommunista vezetőket tették felelőssé, akiknek sikerült elvegyülni a civil lakosság között. Hamarosan fekete egyenruhás SS-alakulat érkezett a városba, hogy segítsen „a rend helyreállításában és a kommunista banditák kiszűrésében”. Néhány bujkáló szovjet tisztet és pártfunkcionáriust sikerült letartóztatniuk – minden teketória nélkül felakasztották őket a város főterén. A zsidókat a helyi futballcsapat stadionjában gyűjtötték össze. Amikor a város legelegánsabb szállodájában berendezett tiszti klubban egy SS-Sturmabannführertől a további sorsuk felől érdeklődtem, rövid, tényszerű válasszal kellett beérnem: „Elszállítjuk őket, hogy a Birodalom területén utakat, vasutakat építsenek.” Az SS-tisztet Zimmernek hívták, középmagas volt, átlagos testalkatú, s bár kifogástalanul állt rajta az egyenruha, egyáltalán nem keltett bennem harcias benyomást. Az aranykeretes szemüveg, a puha kézfogás és a feltűnően ápolt köröm inkább egy hivatalnokot, egy magas rangú állami hivatalnokot juttatott az ember eszébe; civilben mérnök volt. Zimmer úgy beszélt a zsidókról és a velük kapcsolatos „műveletről”, mintha egy köztudomású, magától értetődő tényről közölné. Semmi okom sem volt kétségbe vonni, hogy igazat mond, de mégis rossz érzés vett erőt rajtam. „És mi lesz a munkaképtelen öregekkel, a terhes anyákkal és a gyerekekkel?” „Ők speciális táborokba kerülnek.” Egy tiszt lépett oda hozzánk, másról kezdtünk el beszélni. Később aztán, amikor ismét kettesben maradtunk, Zimmer visszatért a zsidókról: „Amint ön is láthatta, néhány zsidót kénytelenek voltunk felakasztani, hogy példát statuáljunk, de ez elkerülhetetlen volt. A zsidók teljesen a befolyásuk alatt tartják a kommunista pártot, és ezen keresztül az egész orosz népet. Az itt tapasztalt banditavétekenység mögött is ők állnak, remélem, hogy ezzel a szövetségeseink is tisztában vannak.”

Természetesen ismertem ezeket az érveket. A háborús propagandánk szép lassan összefonódott az antiszemita retorikával, a kiadványokban, amelyeket eljuttattak hozzánk, egyre gyakrabban bukkant fel a gondolat, hogy a sztálini rendszer minden visszáságért a zsidóság felelős, és magát a balsevizmust is a zsidók találták ki és hozták létre. Bár nem kívántam vitába szállni Zimmerrel, megkockáztattam egy észrevételt: „Úgy tudom, hogy még statáriális eljárást sem folytattak le velük szemben. Így semmilyen bizonyosságot sem szereztek a bűnösségükről.” „Drága barátom”, Zimmer ajka finom mosolyra húzódott, „a mi feladatunk, hogy likvidáljunk minden potenciális veszélyforrást, amely veszélyezteti a hátszágunk és a csapataink biztonságát. Bizonyára követünk el hibákat, és lesznek majd ártatlan áldozatok is, de ez sajnos ugyanúgy a háborúval jár, mint a bombázással a civil áldozatok. Ne nyugtalankodjék, a helyzethez képest nagy körültekintéssel járunk el!”

A Kurszkba érkezésemet követő néhány napban nem volt időm unatkozni. Sürgősen újra kellett forgatnunk egy filmhíradónak szánt, elrontott fronttudósítást. Az eredeti felvételen, amelyet néhány nappal korábban a 17. nagykanizsai ezred előrenyomulási sávjában vettünk fel, tökéletes drámai hatást keltve villant fel mindkét oldal tüzérségi tüze, de a gyalogsági támadásból, amelyet a magas rozsmezőben, feltűzőtt szuronnal csatárláncba felfejlődött honvédek intéztek az orosz vonalak ellen, szinte semmi sem látszott. „Ez anyagpocsékolás”, közölte velünk lesújtó pillantások kíséretében Stájer százados, az egységünk parancsnoka, miután levetítettük neki a felvételt. Stájer, aki maga is filmes szakember volt – civilben a Hunnia Filmgyárban dolgozott –, azzal a mentő ötlettel állt elő, hogy Kurszk határában forgassuk újra a gyalogsági támadást. Egy pihenő honvéd- és egy munkaszolgálatos századot kaptunk a 9. hadosztálytól. A muszosok egy műszaki tiszt irányításával két nap alatt száz méter szélességben kiépítették az orosz állásokat, amelyeket aztán a harmadik napon a honvédszázad jól fényképezhető beállításokkal megrohmozott. A filmet továbbítottuk a századparancsnokságra, de jellemző módon Stájer, törzse kíséretében, éppen akkor látogatta végig a hadsereg teljes vonalában elszórt bajtársainkat, így semmilyen visszajelzést sem kaptunk a munkánkról. Új parancsot sem kaptunk, igaz, senki sem volt Kurszkban, aki

adhatott volna – nem volt mit tenni, vártunk. Rádásul be volt adva a szabadságolási kérelmem is, és abban reménykedtem, ha Stájer elégedett lesz a filmmel, hazautazhatom Budapestre.

Zavart a tétlenség, amire a front pillanatnyi megtorpanása kényszerített. Úgy döntöttem, készítek néhány fotót a városban a „szovjet viszonyokról”. A következő napokban a filmgyárból bevonultatott Opelemmel, fittyet hányva a biztonsági előírásokra, bejártam Kurszk minden szegletét. Noha már egy hete elfoglaltuk a várost, még mindig hullák feküdtek az utcákon és a romba dől épületekben. Mindenféle furcsa, kitekert pózban lepte meg őket a halál. Szörnyű sebek borították a testüket, és ruhájukon, mintha a halál rakta volna rá a pecsétjét, fekete foltokat hagyott a rászáradt vér. Kiégett, eldobált, szétroncsolt, hasznavehetetlen fegyverek és járművek borították az utcákat – eltakarításukra éppen csak annyi időt szántak a katonáink, amíg munkagépekkel félresöpörték őket. Riadt tekintetű hadifoglyok, őreiktől körülfogva, lehajtott fejvel vonszolták magukat nyugat felé. Néhány napos csönd után újabb és újabb időzített bombák léptek működésbe; egész házsorok dőltek össze a robbanások nyomán; tűzvészek pusztítottak; a lakosság megrohmozta az áruházakat, és nem volt elég emberünk, hogy egyszerre birkózunk meg a tűzvészsel, a bombákkal és a fosztogatókkal. Kormos, beesett arcú túlélők kutattak a romok közt; mások maguk vagy egy girhes ló által vontatott kordéra pakolták megmaradt vagyonukat, és lassú, magyszorgó léptekkel tartottak ugyanabba az irányba, mint fogságba esett férjük, testvérük, fiuk.

Zimmer egysége tovább folytatta a letartóztatásokat. Elsősorban bujkáló zsidókat fogtak el, de voltak köztük cigányok és fosztogató oroszok is – mindennaposá váltak a nyilvános akasztások. A tereken, a fontosabb utak kereszteződéseiben, de még a parkokban is akasztott emberek lógtak gyászos fűtökben. Bámészkodók és hozzátartozók kis csoportja állt, térdelt, bámult vagy jajgatott alattuk, mint száz és száz apró és jelentéktelen golgotakép. „Akiket likvidálunk, kivétel nélkül mind bolsevik banditák, cigányok és zsidók, akik bármelyik pillanatban felrobbanthatják a szállásainkat, kisiklathatják a vonatainkat vagy merényletet követhetnek el a katonáink ellen”, adott magyarázatot Zimmer a szűnni nem akaró megtorlásokra. Bár utászaink jelentése szerint a csapatainknak érzékeny veszteséget okozó tűzek és robbanások okozói egyszerű, a Vörös Hadsereg által telepített időzítőszerezzettel ellátott bombák voltak, Zimmer mereven ragaszkodott a banditákkal kapcsolatos teóriájához. Amikor beszélt, arca igazi hivatalnokhoz méltó, ügybuzgó kifejezést öltött. „Csapataink gyorsan mozognak. Nekünk nincs időnk arra, hogy kivárjuk az eseményeket, a mi dolgunk, hogy kiszűrjük a potenciális elkövetőket, és mielőtt bajt okoznának, likvidáljuk őket.”

És ez az értelmetlen gyilkolás és rombolás még nem volt minden. Nem, volt ott még más is, ami befészkelte magát a gondolataim közé, s amitől az ágyam éjjelente olyan lett, mint egy kőpad.

Örültem hát az indulási parancsnak. Abban reménykedtem, hogy ha újra a fronton leszek, az a kétségbeesett ragaszkodás az élethez, amely a leghitványabb emberen is úrrá lesz az életveszélyben, megszabadít majd a nyugtalanságtól, és sikerül mindazt elfelejtenem, ami Kurszkban összezavarta a gondolataimat és beszenyezte az álmaimat.

Négynapos kemény harc után a 9. könnyűhadosztály elfoglalta Tyim városát.

Az oroszok kemény ellenállást tanúsítottak; a város előtt bunkerekből, aknamezőkből, harckocsiakadályokból és -árkokból álló, több kilométer mélységű védelmi állásaikat csak hatalmas veszteségek árán tudtuk áttörni. A mezőket, u 1419-7987 takat kiégett harckocsik, összeroskadt teherautók csontváza, széttaposott tüzérségi eszközök borították; a temetetlen, felpuffadt vagy szétégett hullák közt sebesültek heverték reményvesztetten. Néhány golyótól vagy repesztől sérült ló még élt, hideg, kétségbeesett rémület ült a sze-

mükben; kínjukban a testüket dobálták vagy megpróbálták felállni, hasztalan. De a rengeteg vér, szenny és szenvedés számomra mégsem tűnt hiábavalónak, és a fejünk felett lebegő szüntelen veszély úgy hatott rám, mint az érzéstelenítés. A kínjaim, az agyamat kínzó látomások ezekben a napokban csodálatos módon eltűntek; a harcok szüneteiben már-már boldog ájultságban feküdtem a puszta földön vagy egy nyomorúságos izba padlóján.

A harcok teljesen letarolták Tyim külvárosát, de a városközpont szinte sértetlen maradt. A hadosztálytörzs a főtér egyik ronda irodaépületében rendezkedett be. Már a kommunista időkben építhették, mert élesen elütött a teret szegélyező, javarészt XIX. századi stílusú házaktól, kisebb palotáktól. A falát munkásokat, parasztokat és értelmiségieket munka közben ábrázoló, sematikus domborművek díszítették. A bejáratával szemben, kőtalapzaton, Lenin és Sztálin ember nagyságú ikerszobra állt és uralta a teret. Néhány tábori csendőr felügyelete mellett hadifoglyok és zsidók szorgoskodtak a két szobor körül – megpróbálták ledönteni őket. Az oroszok a biztonság kedvéért felgyújtották az épületet, de kevésbé voltak sikeresek, mint kurszki kollégáik, mindössze az egyik szárny égett ki; a tűzserzeink átkutattak a pincétől a padlásig mindent, de az oroszok ezúttal bombákat sem hagytak hátra.

A parancsőr tiszte, miután igazoltam magam, a második emeletre irányított. A folyosókon és a szobákban magyar tiszték és honvédek nyüzsögtek, de itt-ott feltűnt a Wehrmacht mezdőszürke egyenruhája is. Általános volt a fejetlenség, mindenki a helyét kereste, mindenütt kipakolásra váró ládák heverték. Futárok rohagáltak fel és le a lépcsőházban, papírokkal, térképekkel a kezükben tiszték siettek egyik irodából a másikba, néhány híradós katona telefonkábeleket húzott ki. A folyosókat törött üveg borította, élesen csikorgott a csizmám talpa alatt; összegyűrt, félig megégett, összetaposott cirill betűs papírok heverték mindenütt a padlón.

Egy tanácssteremszerű helyiségben alakítottak ki a századunk számára irodát. Mielőtt beléptem volna, Vajda, egy másik haditudósító jött oda hozzám: „Stájer itt van. Már keresett. Vigyázz, mert nagyon harapós kedvében van.” „Miért?” „A filmmel van valami problémája megint.” „De hát ez lehetetlen, a felvétel jól sikerült, akár egy rendes mozifilmben is megállná a helyét.” A százados tényleg nem volt jó formában: az asztal mögött ült, az arcán izzadság csillogott, egyébként majd kicsattant az egészségtől, egyáltalán nem látszott rajta, hogy háborúban, ráadásul a fronton van. Rögtön nekem esett: „Mi a jó fenét csináltok, Bélám? Hányszor kell azt a kurva filmet leforgatni, hogy jó legyen?” A szobában ott volt még Ruzsák, a film operatőre és Mátéffy őrnagy a hadosztálytörzsből. Tisztelegtem, amit Stájer kénytelen volt viszonzni. Röhejesen festett, ahogy a katonát próbálta eljátszani. Az őrnagy mindössze egy apró biccentéssel nyugtázta a tisztelgésemet. A Hunniából ismertem Stájert, élveteg ember volt, az a „jég hátán is megéli” típus; rendes körülmények közt, délelőtt lévén, a Gellért Szálló halljában reggelizett volna. Azt beszélték róla, hogy valami pénzügyi zűrje volt a cégnél, így került ki a frontra. Egyáltalán nem tetszett a hang, amelyet velem szemben megütött, végül is inkább kollégák voltunk, mint katonák, de nem haragudtam rá. Nyilván Mátéffy miatt játssza meg magát – okoskodtam magamban –, aki amellet, hogy hivatásos volt, rangban is Stájer felett állt, és komoly befolyása volt a további sorsára. „Miről van szó, kérlek?”, fordultam egyenesen Stájerhez, aki zavart képpel dobolt ujjával az asztalon. „Még mindig nem jó a film.” „Most mi a gond vele?” Válasz helyett Stájer intett Ruzsáknak, aki elindította a vetítógépet. A filmen előbb az orosz, aztán egy gyors vágás után a saját tűzérőségünk fényei villantak fel, majd a kamera szép lassan végigpásztázott a rohamra készülő honvédeken, időnként meg-megpihenve egy-egy „elszánt, hősi arcon” – a narráció szövegét nekünk kellett megírunk, de a hangalámondást már Budapesten vették fel a filmhez. Végül maga a támadás következett, amelyet igyekeztünk a lehető legtöbb szögből felvenni. „A csatazajjal van gond, Bélám”, mondta Stájer, miután lepergett a film. „Nem elég élethű.” „A terepen vettük

fel, kérek. Ott, ebből a távolságból, így hallja az ember”, mentetettem az apró pukkasásoknak tűnő puskalövéseket és a varrógép szaggatott zakatolásához hasonlító géppuskasorozatokat. „Bizonyára tisztában van vele”, szólalt meg első ízben Mátéffy, „hogy mi itt most háborús propagandát csinálunk, s ennek elsődleges célja nem a hiteles tájékoztatás, hanem a közvélemény megnyugtatása és a harci szellem ébrentartása. Ebből a szempontból nincs jelentősége, hogy a felvétel valós tényeken alapul-e vagy sem”, „Uraim, azt kívánják, hogy forgassuk le újra?” Stájer feje paprikavörös lett: „Erre most nincs időnk, Bélám.” „És emberünk sincs”, vette át a szót Mátéffy. „Az elmúlt négy napban nagyok voltak a veszteségeink, minden bevethető honvédre a fronton van szükség.” „Esetleg beöltöztethetnénk *muszosokat*”, kerestem kétségbeesetten a megoldást. „Na ne röhögtessen, arról szó sem lehet, hogy a zsidók fegyvert kapjanak a kezükbe. Mit gondol, mit szólnának a németek, ha megtudnák”, söpörte le az asztalról az ötletemet Mátéffy. „Találj ki valamit sürgősen, Bélám”, enyhült meg egy kissé Stájer, „és ha sikerül végre használható anyagot készíteni, megígérem, hogy személyesen viheted haza Budapestre a filmet”. Ebben a pillanatban – mintegy pontot téve a beszélgetésünkre – a Lenin-szobor megadta magát, és hatalmas robajjal, arccal előre a tér kövére zuhant. A fáraósobrokra emlékeztető, monolit tömbként továbbra is a talapzatán magasodó Sztálinhoz képest a szinte már keccses, papírlappal a kezében lendületesen előrelépő Lenin-alak, mint egy porcelánbaba, darabjaira tört.

Egy kisebb irodában helyeztek el. A jellegtelen pozdorja íróasztalból, székből és irattartó állványból álló berendezés a lakosságtól zabrált matraccal és mosdólavórral egészült ki. Az épület utcafrontján valamennyi ablakot kiverte a légnyomás, vakon meredtek a térre, ahonnan akadálytalanul szűrődött fel a parancsnokságra percenként érkező, majd távozó futárok motorjainak éles hangja, összekeveredve a Sztálin-szobrot bontó kalapácsok monoton zajával. Elővettem hordozható írógépet, hogy megírjam a film felvevő szövegét. „*A magyar katona, fegyverrel a kezében, csaknem fél Oroszországot bejárta, előle messze futottak a politikai biztosok, a GPU kémjei és terroristái...*” – idáig jutottam, amikor azon kaptam magam, hogy hitetlenkedve bámulok a papírra. Hirtelen minden erőm elszállt. Cigaretára gyújtottam, és lefeküdtem a matracra. Lehunytam a szemem, és próbáltam megoldást találni a hanghibára, de hiába erőlködtem, egyetlen használható ötlet se jutott az eszembe. Bár küzdöttem ellene, a kalapácsütések tompa puffanásai lassan elálmósítottak; sötét álomba merültem. A Kurszk körüli mezőket jártam; szép tiszta tavaszi reggel volt, a zöldellő rét humusz- és rothadásszagot árasztott. A talaj puha volt, szinte már ruganyos, minden lépésem alatt felszisszent a föld. Valami ráfonódott a bokámra. Nem kellett lenézniem, anélkül is tudtam, hogy egy kéz szorítja a lábamat; elemi erővel húzott a föld alá. Minden erőmet összeszedve, nagy nehezen kiszabadítottam magam, de hiába próbáltam elmenekülni, ameddig a szemem ellátott, kezek ezrei nyúltak ki a földből, készen arra, hogy megragadjanak és lerántsanak föld alatti világukba.

Apró robbanás ébresztett fel a pokoli látomásból. Az ablakhoz rohantam. Az oroszok jöttek vissza, vagy mégis maradtak a városban időzített bombák, és most működésbe léptek – nem tudtam eldönteni. Jó néhány másodperce telt, amíg átláttam a helyzetet, és megnyugodtam. A Sztálin-szobor betonalapzatával nem bírtak a kalapácsok, végül az utászaink robbantották fel. A bronzszobor előrezuhant, de nem tört össze; a hátán feküdt, jobb karjával vádlón vagy inkább figyelmeztetően rám és az ablakokból bámészkodó többi katonára mutatott. Néhány katonánk vaspörölyökkel esett neki a szobornak. Mindenki igyekezett valami emléktárgyat hazavinni Oroszországból. Az ikon különösen kedvelt szuvenirnek számított, az én málhámban is lapult két, gyertyafüsttől kissé már megfeketedett darab. Egy félig összeomlott templom faláról akasztottam le őket. Onnan, a magasból, az orosz diktátor bronzba öntött teste még a szentképeknél

is csábítóbb zsákmánynak tűnt. Így hát lesiettem a térre, hogy némi pénz ellenében szerezzek magamnak egy darabka Sztálint – nem ígérkezett könnyű munkának a főtítkár elvtárs feldarabolása, a pörölycsapások egyelőre csak behorpasztani tudták a szobor testét. Már az épület főbejáratához vezető lépcsőn álltam, amikor a tér túloldalán az egyik utcából jobbra nőkből, gyerekekből és öregekből álló menetoszlop bukkant fel. Zsidók voltak, több ezren lehettek. SS-ek és ukrán karszalagos hiwik kísérték őket. „Hová viszik őket?“, kérdeztem a robbantást irányító utász hadnagyot. „Úgy tájékoztattak, hogy romot kell takarítaniuk“, vonta meg a vállát. „Azokat is át kellett adnunk a németeknek, akiket mi szedtünk össze, hogy segítsenek járhatóvá tenni a nagyobb utcákat.“ A tömeg túloldalán egy Kübelwagen tűnt fel, és megelőzte a menetet. A terepjárót két nyitott platójú teherautó követte. A Kübelwagen hátsó ülésén fekete egyenruhás tiszt ült merev testtartással; az arcát nem tudtam kivenni, a tányérsapka ellenzője árnyékot vetett rá. Az első teherautó üres volt, a második ásókat szállított, a platóját beborították az egymásra dobált szerszámok. A teherautók lassan zötykölődtek át a macskaköves téren, a minden apróbb zökkenőnél összeütődő ásófejek fémesen csendültek. Visszarohantam az épületbe, hogy megkeressem Tóthot, a hangtechnikust. Nem telt bele fél perc, és már az ebéd utáni kávéját kigombolt zubbonyban iszogató Stájer előtt álltunk. Mivel egyedül volt, jóval közvetlenebb hangot ütött meg; hellyel kínált bennünket, és a katonai formáságokat is egy legyintéssel intézte el. „Működik a dolog?“, fordult Tóthhoz, miután előadtam az ötletemet: a filmhez a csatazajt kondérok döngetésével, különféle fémtárgyak és hulladékok összeütögetésével keverjük hozzá. „Éppenséggel működhet“, felelte Tóth. „Akkor csináljátok, gyerekek. Majd szerzek hozzá egy *mu*-szos századot, ezt bízátok rám, ti csak a filmmel törődjétek“, bocsátott el bennünket Stájer. Tóth biztosított róla, hogy néhány óra alatt elkészül a felvétel, és az alákeverés sem vesz igénybe sok időt – az alagsorban már berendeztek egy kisebb stúdiót. Sárga irigységgel nézett rám, amikor megtudta, hogy személyesen viszem haza a kész anyagot.

Visszamentem a szobámba, és a hazatérés gondolatától új erőre kapva folytattam a munkát a felkonferáló anyagon. És mintha maguktól jöttek volna a szavak: *... s maradt a mezítelen valóság, az, ami a szovjet huszonhárom esztendőig mindig is volt: a borzalmak földje, az emberi nyomorúság hazája, irtózatos kínzókamra, ahonnan – senki megmagyarázni nem tudta ezt két évtizedig, miért – százhatsvanmillió ember meg sem kísérelhetette a menekülést, de még csak a hatalmas, megkínzott tömegek jajgatása sem hallatszott ki.* Szinte magam előtt láttam, ahogy a szpíker drámai hangon mindezt elmondja, miközben páncélosaink emeletnyi porfelhőbe burkolózva törnek előre a végtelen orosz sztyeppén. Estig dolgoztam az anyagon. Úgy számítottam, hogy mire Tóth a terepen elkészül a hangfelvételekkel, aztán a hevenyészett stúdióban az alákeveréssel, én is be tudom mutatni a szöveget Stájernek – mert szükség volt a jóváhagyására. Sötétedett. Az áramszolgáltatást még nem állították vissza a városban, a németektől kapott generátorból csak sápadtan pislákoló fényre futotta. Abbahagytam a gépelést. A nap ellobbant a tetők felett, vöröslő fénnel árasztva el a szemközti házak homlokzatát, az ablakom alatt a tér keskeny sávját és Sztálin szobrát, amely behorpadt mellett, de még mindig egészben hevert a kövezeten. A téren viszonylagos csend uralkodott; a szakácsaink egy disznót sütöttek nyárson. A friss pecsenye illata eszembe juttatta, hogy reggel óta nem ettem. Készítettem néhány fotót a szoborról és a nyárs körül szorgoskodó honvédekről, aztán cigarettára gyújtottam, és lementem az utcára. „Lángvágó kellene hozzá“, jegyezte meg az egyik szakács, látva, hogy a szobrot vizsgálgom. „Lehet.“

Teherautó-motorok duruzsoló hangja törte meg a nyári naplementékre oly jellemző, tompa és mélyen vibráló csendet. A vasúti sínekből hegesztett harckocsiakadályok közt lassan szlalomozva előbb a délelőtti német Kübelwagen tűnt fel, hátsó ülésén a tisztel, aztán a két

teherautó. Az elsőn, a keresztbe fektetett üléseken fekete egyenruhás SS-ek ültek, ölükben puskával, a másodikat ezúttal is ásókkal rakták meg. A tiszt, engedve merev tartásából, felénk nézett. Ha csak néhány másodpercre is, összekapcsolódott a tekintetünk: Zimmer volt az.

Szokásom szerint, fényképezőgéppel a nyakamban, aznap is a szétbombázott, lerombolt Kurszkot jártam, amikor lassú ütemben újra és újra felhangzó sortüzek hangjára lettem figyelmes. Elindultam a lövések irányába, s hamarosan egy földszintes házak szegélyezte utcában találtam magam. Az utcát, amely egy dombra vezetett, teljes szélességében és hosszában, egészen a domb aljáig jobbra nőkből, gyerekekből és öregekből álló oszlop töltötte ki – valamennyien zsidók voltak. Az arcukon megtörtség és teljes egykedvűség tükröződött. Az oszlop két oldalán, tíz méterenként SS-ek őrködtek, és a felhangzó sortüzek ütemére indították vagy állították meg a domb felé araszoló tömeget. A dombtetőn SS-tisztek álltak, mintegy uralkodva a számomra láthatatlan események fölött. Sütött a nap, de a környező romokból még mindig füst szállt fel, beszenyezve a kék eget és baljós hangulatot kölcsönözve a környéknek. Elindultam az oszlop mellett. Továbbra is tompa lövések dördültek, és az utcában álló emberkigyó a lövések szüneteiben néhány lépést előre haladt. Az örök nem törődtek velem, csak a domb alján csatárláncot alkotó katonák állítottak meg. Nem mehetek tovább, mert a domb túloldalán titkos akció folyik, mondta udvarias, de ellentmondást nem tűró hangon a parancsnok, egy őrmester. Felnéztem a dombra. Az egyik tiszt épp lepillantott az emberfolyamra, egykedvű tekintete végigsiklott a zsidókon, végül megpihent az őrmesterrel alkotott párosunkon. Zimmer volt az. „Jöjjön csak, jöjjön”, kiabált le nekem, majd utasította az őrmestert, hogy engedjen fel. Amíg felértem a dombtetőre, ötfős zsidó csoport haladt el mellettem futólépésben, a most már jóval sűrűbben álló őrség ösztökélésére. „Mi történik itt?”, kérdeztem Zimmert, aki a szokásos karlendítés helyett kézfogással üdvözölt. A társaságában lévő többi tiszt a beosztottja volt – néhányukkal már összefutottam a város tiszti klubjában. „Árjásítjuk a várost”, felelte Zimmer nyugodt, hivatalnokhoz méltó kimért hangon.

A domb túloldalán egy bokrokkal és nyírfákkal körülvett réten mély, széles árok nyúlt el hosszan. Öt SS-legény abba lőtte bele a szerencsétlen zsidókat egyetlen tarkólövessel. Az árok környékén ásók meredtek ki a földből, nyilván gazdáik voltak az első áldozatok. „Már korábban is jeleztem önnek, drága barátom, hogy ezeket a kártékony, csapatainkra veszélyes elemeket nem hagyhatjuk a hátszágunkban”, mondta mintegy magyarázatként az eseményekre Zimmer. Abban a pillanatban kiáltozásra lettünk figyelmesek. Az egyik SS-katona volt a kivégzőosztagból. „Magasabba a gyereket!”, üvöltött rá egy fiatalasszonyra, aki karjában tartotta a kislányát; a gyerek kétéves lehetett. A nő tekintete olyan volt, mint egy halálos sebet kapott állaté, amely még küzd az életért: a teste minden ízében rázkódott. Mély, hörgő, még az emberi beszéd előtti ősi hangok törtek fel belőlem, amelyek sehogy sem akartak értelmes szavakká összeállni. Előbb a gyereket lötték le, aztán a nőt, majd három idősebb asszony követte őket.

„Kér enni, zászlós úr?“, kérdezte az egyik szakács, kirántva ezzel a sötét veremből, amelybe az emlékeim taszítottak. „Mit akar?“, fordultam felé. „Nem... Nem kérek.” Tökéletesen üresnek éreztem magam. Mire visszafordultam, Zimmer és az emberei már messze jártak, és én magamra maradtam a gúnyosan vigyorgó Sztálinnal, vádlón felénk mutató bronzkarjával, a holtakkal és a megmászhatatlan múlttal.

JÓNÁS TAMÁS

I regénykezdet I

ISKOLAÚT

Út az iskolába

Hollywood Edition: Gipsy Times 2. (TJ JT Remix)

Minden jogfenntartás nélkül

Ajánlás nélkül

Gyerek guggol az ajtóban. Álmosan ül az ágy szélén. Keresi a cipőjét. Kinyitja a sufnit. Tanácstalanul áll. Hajladozik a konyhakredenc mellett, az előző éjjel kiüresedett sörüveget számolgatja. Be akarja gyújtani a gázpalackot, szappanhabot ken rá, szívárogo-e. Anyaszobor a sarokban ül, keresztbe tett lábakkal, apjaszobor a konyhaasztalnál ül, szemben a kisablakkal, feltűnően némán mindketten. Közöttük lépeget, halkan, bele ne lehessen kötni, kérdezni ne lehessen tőle. Hosszú hajú gyerek. Fekete hajú gyerek. Nyolcéves vagy tizenkét éves korú gyerek, legyen tízéves. Nem lánygyerek, fiúgyerek. Aki figyel. Aki igazságot teremt. Egyelőre magában. Akitől máris félni lehet, mit mond majd, milyen ítéletet, kamaszként, hogyan fog emlékezni mindarra, amire senki sem emlékszik szívesen, húsz, harminc év múlva. Aki mindent csendben, szó nélkül elfogad. Mert a hozzá hasonlókból lesznek azok, akik érzéketlenül, ügyéssi nyugalommal ítélnének később. Aki azért tanul meg mindenkit, hogy ne váljon velük eggyé. Aki bele fog ebbe bukni. Akinek a hátán nehéz, szívminitás iskolatáska.

Azok a szörnyű iskolák! Már nem is emlékszem pontosan (ami helyes dolog, emlékezni nem szabad pontosan, egyfajta illetlenség, mint csúnya szavakkal hívni a nőt szeretkezni), már nem is emlékezhetek pontosan, mi is a szörnyű bennük. A gyerekek? Ők mindig azok. A tanárok? Ugyanabban a piros nyakkendőben bohóckodták végig szocializmusunk végét, mint az úttörők. Rajvezető tanárnőnk, szépen szőke, termékeny nő áll előttünk, és tiszteleg, nem sokkal korábban a kávéját kortyolgatta és harapta a cigifüstöt, csak most, ahogy a sok száz gyerek előtt áll, tiszteleg, a szoknyája rövid, az is piros, más piros, mint a nyakkendő, szeretőpiros. Ő sem volt szörnyű.

Az épület lenne az? Nem, tágas, emeletes, 19. századi építésű, gondosan festett iskola-épület, itt-ott barna, itt-ott sárga, itt-ott zöld, nagy az udvara, futópálya, focipálya, szilfák, homokmedence. Ez sem szörnyű. Valami mégis szörnyű volt. Talán az iskolába járás? Nem, az volt a legjobb dolog. Az út az iskoláig. 1979-től 1987-ig valami mégis szinte elviselhetetlenné tette az iskolás, hosszú fekete hajú kislány életét. A ruhái? Alig voltak, nem is számítottak, ha mégis, akkor azt túl lehetett élni. Szétrepedt nadrág, lyukas csizma, felnőttségű nadrág, ami lecsúszik róla a medencében, és lebeg mellette, míg a társai körbeállják, és nevetnek fuldokló meztelenségén. Nem, nem ezek. Ezek csak rossz, tehát éles emlékek. A tananyag? Érdekesebb és táplálóbb volt, mint a ritka ebédek. Nem, nem ezek. Egyelőre kideríthetetlen, mi tette az iskolákat botrányosan nehézé és szükségtelenül fájdalmassá.

Amikor kiléptem a közös udvaros, kapualjas albérletünkéből az utcára, felnéztem a háztetőre, büszkén, ott szoktam ülni, nézegetni a fák fölött, és köszönetni az arra járóknak, akik zavartan néztek körbe, kit hallottak. De volt egy idős, de nem nehéz léptű, magas, nem a cigányosorra illő, fehér ruhás, nyugodt viselkedésű bácsi, abból az úrból való, aki inkább tanár úr vagy könyvtáros, vagy már régen nem aktív elnök, rendőr vagy orvos: ő egyszerűen csak visszaköszönt, maga elé meredve: Szerbusz, fiam. Majdnem leestem

a tetőről ijedtemben. Tudta, hogy fent vagyok, felette, ülök, mint egy lovon, a cserepes tető gerincén, és pimasz módon köszöngetek?

Be akartam csapni az utcai kaput magam mögött, ahogy apámtól is láttam, de nem tudtam, nem adott elég erős hangot, nem rezgett bele a ház, hát kinyitottam, és addig próbálgattam, míg nem sikerült: húzni kellett, két kézzel, magam felé, megfeszülve, hogy tudja mindenki, haragos vagyok. Mosolyogtam, amikor végre sikerült. Édesanyámnak, a boszorkánynak szólt, nem fogadtam el tőle a napi ételpénzt, haragudtam rá, mert éjjel szeretkezett apámmal. Hallottam, még suttogtak is. Vagyis anyu. Apu fülébe. Tudnia kell, hogy haragszom rá, ilyen nem lehet csinálni! Még akkor sem, ha csak egy szobánk van, hatunknak. Ez baszás! Reggel nem szóltam hozzá egy szót sem, nem fogadtam el tőle a mindennapi ötförintost:

– Boszorkány! – kirohantam a konyhaajtón a kapualjba, trappoltam, a kaput pedig jó erősen becsaptam, hogy a szomszédot is zavarja, hadd magyarázkodjon neki anyám.

A Király nélinek. Ezzel, persze, nem értem el a célot, ez a két asszony mindent kibeszélt, a Király néni szégyentelenül mesélte el még azt is, hogy mekkora fasza van az urának, aki egy-két év után végre lefeküdt vele, ő meg majdnem belenyomorodott. Összecsapta a két tenyerét, úgy dicsekedett vagy panaszkodott, nem lehetett eldönteni. Hajlott hátú, vékony paraszttasszony, aki dugdossa a pénzét, párnába, komód mögé, vagy éppen a kocsijuk üléshezátába varrja. Skoda kocsijuk volt, narancssárga. Meg körtésük is volt, tyúkjai. Mindenük, amijük csak lehetett. A Király bának még szeretője is, Erzsébet, csak egy-két évvel fiatalabb, mint a felesége, viszont testesebb, vérmesebb. Király néni szerint még akkor is basztak, amikor Erzsébet vérzett, nem bírták kivárni azt sem. Király bának véres volt az alsónadrágja, amikor kimosta. Egész biztos, hogy ha az asszony anyukán ilyesmik mesél, ő is el tudja mondani, hogy észrevettem a szeretkezésüket, és mivel ilyen idősen minden fiú szerelmes az anyjába, féltékenységgemben étel-ital (kakaós csiga, tej, boltban kellett volna megvennem) nélkül, haragosan mentem iskolába.

– Hát képzelje el, azt kiabálta rám, hogy boszorkány vagyok. Még kabátot se vett, úgy ment el. Ő csapta be a kapuajtót.

– De legalább maguk csinálják. Az enyém kiéli magát az Erzsivel.

A vérmes Erzsébettel, akinek véres a bugyija, és még a szeretője alsónadrágját is összevérezi. Legmerészebb elképzelésem az volt, hogy a lába közé teszi, és azzal törölközik vagy szívja fel a vért. Vérmes Erzsébet.

Na most jobbra vagy balra menjek? De nehéz az iskolatáska ilyen szép, napos délelőtt! Anyu dúdolgatta állandóan ezt a dalt. Tudtam, hogy a helyes irányba fogok menni, de elkalandoztak a gondolataim, mi lenne, ha a másik irányba mennék, az oláhciányok, a temető felé? Csavargó lennék, mint a testvéreim. Azt pedig nem szabad, de szívesen kipróbáltam volna én is, milyen bujkálni a temető fái, bokrai között, bunkert építeni a templomkertben vagy pénzt lopni a perselyből, és elkölteni olyan dolgokra, amikre mi sosem költhetünk. Nem cigire és borra, de mondjuk négercsókra, Peta Zetasra.

Guggolva lépegettem Király néniék ablaka alatt, ők mindig nagyon korán keltek, a szoba függönye már széthúzva, az ablakok tárva, szellőztettek. Hallottam a mindennapos tisztogatás csörömpöléseit. Nem akartam még köszönni se nekik, épp becsaptam a kaput, ami tilos dolog volt, mindig veszekedés lett belőle.

Megláttam a járda melletti árokban egy fényes tárgyat, megálltam hát az ablak alatt, leültem a földre, és vártam, hogy a lakásban csend legyen, és én kikaphassam gyorsan azt a tárgyat, amiről egyelőre nem tudhattam, micsoda, de mindenképp értékes dolognak tűnt. Lábfejem nagyságú valami.

– Mit csinálsz itt?

Király néni kihajolt az ablakon, a fejem fölül szólt rám.

– A cipőmet kötöm.

Felugrottam, kikaptam az árokból a biciklilámpát, és elszaladtam. Apám biciklijének lámpája volt a fényes tárgy. Előző nap belelőkték az árokba, részegen jött haza, kötözködős, elviselhetetlen részegséggel. Tudott másfajta, kedves részeg is lenni, de amikor nem az volt, nehezen mehetett el mellette ember, akibe bele ne kötött volna. Láttam, amikor a néhány házzal lejjebb lakó oláh cigány család fiataljaival támadt valami baja, azok meg egyszerűen belelőkték az árokba, arra sem tartották méltónak, hogy megverjék. Talán nem is értették, mit mondott, csak a hangsúlyból lehetett érteni, hogy sértőt. Három erős, rövidre nyírt hajú suhanc. Visszadobtam a lámpát, ennek ott a helye, hadd vegye majd észre apám is, hadd szégyenkezzen.

Lelassítottam, meg is álltam, mert apám jött szembe határozott léptekkel, már messziről észrevett, egy pillantással felmérte, mit csinállok, mi van velem. Nekem külön nem szokott köszönni, csak rám nézett, én meg még akkoriban csak egy bátortalan csókolommal jeleztem neki, hogy félek tőle.

– Csókolom! Nyertél?

Magázni akartam, de azt sem mertem, ez leleplezte volna a távolságot, amit a szívemben őriztem, és nem is akartam, hogy eltűnjön. Szíat nem mertem neki mondani, ki vagyok én és ki apám, hogy szíázzak vele? De amikor kérdeztem, már tegeznem kellett, ott meg a magázás lett volna sértő. Apám se te, se maga nem volt.

– Nem – mondta komoran. Pedig igen. Csak anyámnak akart vele eldicsekedni, s előtte elővenni az utalványokat, amiket nyert a vállalati tudásversenyen. Ez nem az én ügyem, sem a pénz, sem a dicsőség.

Mutatni akartam neki összetört biciklijének lámpáját, hogy ott van, csillog az árokban, mintha most lenne élete teljében, megszabadulva az otromba, fekete bicikliváztól, a munkájától, csak tétlenül, haszontalan lomként tud ragyogni, de megdöbbenésemre már nem volt ott, és amíg egy-két másodpercig vizslattam, hol lehet, talán csak a magas fűben tűnt el, apám is eltűnt, és mire visszánéztem a lámpára, az már megint ott volt, ahová hajtottam. Állva maradtam egy ideig, zavarodottan, talán még nem ébredtem fel rendesen. Király néni szigorú szemekkel nézett rám, már majdnem kiesett, annyira kihajolt az ablakon. Haragudni kezdtem rá. De a látomás után még nem volt erőm megszólalni, csak álltam hát a tekintetét, hasonlóan szigorúan.

– El fogsz te is kanászodni, mint a testvéreid!

– Dehogyan fog. Ő különb lesz mindenkinél!

Király bá védett meg, munkába indult, biciklit tolt ő is, és ahogy elsétált mellettem, megsimogatta a fejem. Néztem a biciklijét, az óvéről is hiányzott a lámpa.

– Időben gyere haza! – kiáltott utána Király néni, de Király bá rá se hederített, széles vállú, hatalmas mackó gyorsan távolodott. Csak az utca végén szállt fel a biciklijére, és tűnt el a kanyarban. Néztem utána, miért tolhatta olyan sokáig a kerékpárt, s csak akkor vettem észre, hogy a járda is, az út is tele van lyukakkal, pocsolókkal, amiket én ügyesen kerülgettem mindig, de biciklivel valóban nehéz lett volna.

Lehet, hogy nem is apámat, hanem Király bált lökték bele az árokba, gondolkodtam erősen és ijedten. Kell, hogy legyen magyarázat. Nem volt. Feltámadt a szél, hosszú hajamat folyton a szemembe fújta, két kézzel igyekeztem kiszabadítani arcomat a sűrű függöny mögül. Sietnem kellett, az iskolából szigorúan tilos volt a késés.

Sietnem kellett volna, de csak kettőt-hármat léptem, máris megakadtam, bátyám futott utánam, megemelt hangon parancsolt rám, hogy álljak meg. A bátyámtól rettegtem.

– Ide most be kell menned! – a kapura mutatott, ami előtt álltunk, összehajtogatott százforintos volt a kezében, nyújtotta felém.

Nem értettem, mit akar, de egész biztos voltam benne, hogy nem akarom megcsinálni.

– Váltasd fel az Ilona néniével két ötvenesre!

– Nem!

Tudott úgy nézni rám a bátyám, hogy nem mertem nemet mondani többé.

– Nem!

Hat évvel volt idősebb, mint én, könnyedén megragadta a nyakamat, és a fűbe nyomta. Azt hittem, egy-két másodpercig tartja lent a fejem, ez meg is győzött volna róla, hogy nincs más választásom, teljesíteni kell, amit kér, de ő tovább tartotta, már nem kaptam levegőt, fulladozni kezdtem. És az arcom teljesen átfagyott a hótól. Hó! Az árok füve havas volt. Szeptember végén jártunk, még a nyár melegét őrizte a járda köve, az én arcom pedig hóban fagyoskodott. Annyira izgatott lettem, annyira féltem, hogy rögtön felforrósodott a fejem, ez a melegség pedig megolvastotta rajtam a havat. Amikor a bátyám elengedett, a megolvadt hó vízként patakozott arcomról, mintha lavóba mártottam volna. Néztem rá kikerekedett szemekkel, fáztam a hirtelen támadt hidegben, remegtem.

– Csengess be! – már ő is didergett.

Ahogy letöröltem az ingemmel arcomról a vizet, körbenéztem. A környék csupa hó volt. Rémműlten léptem hátra egyet, neki Ilona néni kapujának, onnan álméltkodtam a hirtelen évszakváltáson. Valami nincs rendben, verejtékezni kezdtem a félelemtől. Egyetlen másodpercig tartott az egész, hirtelen újra nyugodt, napos ősz lett, bátyám sem remegett már, fenyegetően nézett, azt hitte, tovább ellenkezem. Ő észre sem vette a pár másodpercig tartó telet. Intett a fejével, hogy engedelmessékedjek. Átvettem tőle az összehajtogatott papírpénzt, és tettem, amire kért.

Száz forint nagy pénz volt akkoriban. Biztos voltam benne, hogy a bátyám lopta. Még mindig nem értettem, miért akarja felváltatni, és éppen Ilona néniével, a rövidlátó, a házából csak nagyon ritkán kimozduló öregasszonnyal, aki magányosan élt öreg bútorai között, még lámpát sem kapcsolt soha. Felesleges lett volna, majdnem vak volt, tapogatózva közlekedett a házában, abban sem voltam biztos, hogy beenged. Úgy sejtettem, hogy süket is, nem csak vak. De a kapu szinte rögtön kinyílt, mintha Ilona néni véletlenül épp a kapuban állt volna, amikor becsengettem.

– Mit akarsz, fiam? – felismert.

– Fel tetszik tudni váltani egy százforintost, anyu kérdezteti – a bátyámat kerestem, de ő addigra már az utca túloldalán álló akácfa mögött rejtőzködött. – Két ötvenesre.

Ilona néni kicsit gondolkodott, a kérésemnek semmi értelme nem volt, mégis betessékelte.

Zsúfolt, sötét szoba. Dunyhák, túlméretezett szekrények, fotelek az alacsony, gerendás plafon alatt. A varrógépet nézegettem hosszabban, látszódtott, hogy régen nem használták. Közvetlenül a varrógép mellett egy ugyanolyan másik. A történetük nem érdekelt, úgy sejtettem, valakinek a haláláról szólt. Vizslattam, hogy az is agyonhasznált-e, mert ha nem, akkor talán csak ajándék lett volna, és az meg családi veszekedésre, sértődésre utalhatott volna, de olyan sötét volt, hogy ilyen lényeges apróságokat nem láthattam. Mozdulni, lépni nem tudtam, így csak sokára vettem észre a mellettem lévő falon lógó festményt. Elbűvölt. Jézus a kereszten, mögüle rostos fénycsóváktól felszaggatott felhőzet. És Jézus mosolygott, a szeme csukva. Kifejezetten csúnya festmény, bár ügyesen, élethűen ábrázolt alakok, tájak és színek. Mégis idéetlennek, értéktelennek éreztem a képet, engem mégis elgondolkodtatott, és csapdába ejtett. Halott, mosolygós Isten fia, akit az ég éppen befogadni készül, de mindenképpen magasztal. Hazugság! Csak erre tudtam gondolni. A kereszten lévő ember, akárki is az, nem mosolyoghat. Még akkor sem, ha nem kínlódik, akkor sem, ha túl van a kínlódáson – semmiképp. Engem ti hiába feszítetek meg, ne-

kem az smafu. Na, nem! Vallási pletyka vagy mi lehet ez. Mese azoknak, akik közel vannak a halálhoz, és félnék nem félni. Kirázott a hideg. A szoba tényleg hűvös volt. Elkezdtem nem szeretni Ilona nénit. Nem lehet véletlenül ilyen vaksi, süket. Hol a családja? Lánya, fia, unokája? És milyen mocskos volt a konyhája, átlestem a félig nyitott konyhaajtón, a néni onnan hozott elő egy kis dobozt, abból akarta elővenni a két ötvenest. Ettől is undorodni kezdtem, pénz tartani dobozban. – Itt van, két ötvenes – hosszasan nézte őket, az ablak felé tartotta, lássa, nem téved-e.

Én is átadtam neki a bátyám százását. Kihajtogatta, azt is magasra emelte, és nem vette észre, amit én rögtön. Remegni kezdtem a félelemtől, akkor értettem meg ugyanis, miért kellett volna éppen ennek az alig látó, süket néninek felváltania a pénzt. A százás égett volt, és a közepén egy jókora lyuk tátongott, amin át a fény ugyanúgy, ahogy a festményen a felhőkön át, mint egy dárdá, úgy hatolt át. Menekülőre akartam fogni, de mire léptem volna, már kint voltam a járdán, Ilona néni kapuja előtt, kora reggel volt, éppen elindultam az iskolába, a bátyám sehol, még 10 méterre sem voltam a kapunktól, és zizztam, szédültem, a hajamat próbáltam valahogy hátracsapni. A közelemben se az apám, se a bátyám, járókelő se sehol, csak én egyedül, hátamon a nehéz, piros szíves iskolatáskámmal.

Nem szabadott késmi. Az utca másik oldalát bámultam irigykedve, a zöldre festett kerítésű, kertes, lépcsős, emeletes házakat, autó is parkolt előttük. Csak 5-6 méter, mégis egészen más világ. Magas, mégse vékony nő babrált a kapukulccsal, a világoskék ruhája szinte egybeolvadt a mögötte terpeszkedő éggel, mellette egy szőke kislány, ő is néma, beszállt az autóba, hátra, az anyja bosszankodva morgott, hiába füleltem, nem értettem, mit. Hamar eltűntek a kocsival. Ha engem kocsival vinnének iskolába...

– Figyelj rám!

Ismeretlen férfi állt előttem, nem tudtam, honnan, valamelyik házból lépett ki vagy szembejött. A legfurcsább férfi, akit addig láttam. Hosszú hajú, hátul csomóba szőve, tömpe orrú, okos szemű, az egyik füle elállt, de csak az egyik, a szája lefelé görbült, szomorúvá tette az arcát. Bordó nadrágja makulátlan, pedig az ilyen színű dolgok hamar fakulnak, a Trapper farmer, amit anyu szokott nekünk venni, már a második mosásnál kilehelte magából a kék színt, a többi ruhát szétázította, de ez a bordó nadrág nem ilyen volt. A cipő fekete, de zöld színű a talpa. Sál is volt a férfin, színes, hosszanti csíkos, és nemcsak úgy egyszerűen a nyakára volt tekerve, hanem kettéhajtva és befűzve, előrenyújtott nyakkal néztem, hogy is csinálhatta. Betegnek látszott.

– Ha őszinte vagy, nem biztos, hogy igazat mondasz! Figyelj rám!

Már rég figyeltem. Mondani akart még valamit, de megállt mellettünk az ezüst autó, ami az előbb hajtott el, benne már nemcsak a szőke kislány és az anyja, hanem még két kisfiú is, a férfira vártak, hogy szálljon be. A férfi nem fejezte be, amit elkezdett, beszállt a kocsiba. Lassan, szinte hangtalanul hajtottak el.

Szomorú lettem. A cipőmet néztem, milyen régi, mindjárt leszakad a lábamról, nem is kényelmes, az ingemen átfújta a szél, nagy volt rám, hiába türtem be a kockás nadrágomba, és hajtottam fel az ujjait. A zoknim is lyukas volt, szerencsére arról csak én tudtam. A kabátomat meg a nagy mérgeességemben otthon hagytam. Talán csak a hátitáskám volt szép, mindig vigyáztam rá, arra érdemes volt.

Ahol a mi hosszú, a másik végén a temetőig vezető utcánk rákanyarodott a nagy útra, amelyen már teherautók is jártak, a sarkon hiányzott egy ház. Vagy sose volt ott. A helyén diófa állt, hatalmas, erős, még autók is csak nehezen tudtak alá parkolni, szokatlanul alacsonyan is voltak termést hozó ágai. Megtörtem, megettem pár földre hullott diót, de aztán levettem a táskám, és felmásztam a fa tetejére. Mindent láthattam onnan, ami fontos volt nekem. A pékséget, ahonnan olyan gyenge és rafinált illatok szálltak az orromba, hogy elnyomták a diófa levelének kesernyés

ízét is a számban. A kiskertet, ami mintha egy medencében lett volna, az út szintje alatt, rendezett ágyások, fák, fáskamra, kapák, lapátok a ház falának döntve – mintha faluban lettünk volna. Mellette a késelős család nagy udvara, most üresen, nyugodtan, de esténként ijesztően hangos veszekedéseket hallottunk onnan, volt idő, amikor késsel, bottal támadtak egymásra. A kövér, bőrekcémás anyja férje majdnem mindennap részegre itta magát. Egyszer egy járólelőbe is belekötött, és hasba szúrta. Láttam, ahogy kibuggyanak a belei.

– Az a típus vagy, aki inkább kapni szeret, adni nem. Csak ha muszáj.

– Miről beszélés?

Közvetlenül a fa mellett, kerítéssel elzárt udvaron teraszos ház, kinti asztal, pár szék, fiatal pár beszélgetett a reggeli kávéjuk, cigijük mellett. Nem hallották, hogy kihallgatom őket.

– Önző vagy.

– Nem vagyok jobban önző, mint bárki más.

– De igen. Megszoktad, hogy csak magadról kell gondoskodnod. Magadnak veszel ételt, ruhát, újságot. Ilyenek, akiknek nincs testvérük.

– Nálad önzőbb embert én nem ismerek. Te folyton csak kritizálni tudsz.

Közben olyan nyugodtak voltak, mintha arról beszélgettek volna, kinek mi az aznapi programja. Mi bajuk ezeknek? A férfi a fiatal feleségéhez hajolt, és szájon csókolta.

– A szexben is csak magaddal törődsz – súgta oda neki.

– Az a bajod, hogy tegnap kimaradt?

– Hagyjuk!

– Mert akkor gyere be, bepótolhatjuk.

A fiatalasszony sértődötten beviharzott a házba, nem úgy, mint aki szeretkezni akar. A férfi kint maradt, maga elé emelte az újságot, ami addig összehajtogatva feküdt az asztalon, és figyelmesen olvasgatni kezdte.

– Anyámnak volt igaza! – hallatszott bentről, a feleség hamarosan sírni fog.

Alig múlt reggel hét óra.

Meg akartam fordulni, hogy a pékség udvarát figyeljem, kis teherautó érkezett, hogy elszállítsa a friss kenyereket, kifliket, és még ki tudja, mi minden finomságot. De ahogy iceregtem-mocrogtam, egy-két érett diót levertem. A fiatal pár szerszámos házikójának tetejére estek, ami lejtett, végiggurultak rajta, és éppen az újságot olvasó férfi lábai előtt álltak meg. Kinézett az újság mögül, egyenesen a szemembe.

– Maga mit csinál ott?

Maga?

– Én csak ... – felnőttangom volt, nem egészen felnőtté, de mintha egyetemista vagy fiatal pincér lettem volna – ... a pékség miatt másztam fel, hogy lássam azt a kisfiút...

Hülyeséget mondtam, az utcáról is láthattam volna. Talán még jobban. De mindegy volt, mit mondok, csak beszélni akartam, hogy halljam a hangom, és közben észrevettem, hogy a lábam is megnyúlt, a kezem is. A hajam már nem zavarta a nézésben, hátra volt csapva, csomóba szőve.

– Mert mi történik kint? – a férfi nem láthatta, a kerítésük magas volt, téglából rakva, szépen kékre festve.

– Sír – valóban állt egy cigány kisfiú a pékség portája előtt, és rázta a kapu rácsait. – A portás kijön, kérdezi, hogy mit akar.

– Igen?

– Mentőt hívat. Az anyja... beteg. Vagy... vérzik.

– Tessék?

– Azt hiszem, menstruál... – honnan ismerem én ezt a szót? – A portás értetlenkedik.

– Mit nem ért? – már a férfi is aggódott, felállt.

– Azt hiszem, a kisfiú nem tudja elmagyarázni, hogy az édesanyjának spontán abortusza van.

A férfi meglegelte a tolmácsolásomat, kinyitotta a kapujukat, a saját szemével akarta látni, mi történik.

– De hát nincs itt semmiféle kisfiú!

Tényleg nem volt ott.

– Pedig az előbb még...! – a portás nyugodtan beszélgetett a sofőrrel, míg a fiatal péktanoncok a kocsijára pakolták a kenyerekkel teli ládákat.

– Gyere le onnan, le fogsz esni! – szólt rám a férfi aggódó, kedves hangon.

– Ne tessék haragudni! – mondtam neki, mikor leértem, ügyltem rá, hogy a szemébe nézsek. Magas férfi volt.

– Dehogy haragszom. Vigyázz magadra! A táskád ne hagyd itt!

Majdnem ott maradt a legértékesebb tárgyam a diófa tövében.

A pékségből a kis teherautó kihajtott, s ahogy elhúzott mellettem, már visító, fehér, piros kereszt-mentőautó lett belőle.

A kíváncsiság odaterelt a pékség portájához. Lgyekeztem kideríteni valamit, nyomokat kerestem, miért nem láttam a mentőautót, de a portásfülke eltakarta a benti parkolót.

– Na, mi az? Elvitte anyád a mentő? – szólt rám a portás, nem tudom, honnan lépett elő.

– Nem!

– Pedig itt szirénázott el az előbb.

– Én is láttam – mondtam elfehéredve.

– Akkor nem anyádat vitte el? Verekedtetek, mi?

Fékezhetetlen harag lobbant bennem, elkezdtem a rácsokat húzni, rángatni, hogy a közelébe kerüljek, és bokán rúgjam ezt a szemtelen öregembert.

– Tessék kihívni a mentőt, az anyu vérzik, hívjon mentőt! – nem ezeket akartam mondani, de ezek a szavak csúsztak ki a számon.

– Már kihívtam, mi a baj, öcskös? – az öregember megilletődötten nézett rám, nem értette, mi történik.

Én sem értettem. A diófára néztem, remegtem, hogy azt látom, amire gondolok, és valóban, egy hosszú hajú fiú ült a fa tetején, beszélgetett a fa melletti ház udvarából valakivel. Nem sokkal később kinyílt a kapu, és a fiatal férfi lépett ki, aki az előbb még engem parancsolt le a diófáról, engem néztek mindketten. Két kézzel kapaszkodtam a hátitáskámba, el ne essek. Így is inogtam, lengedeztem, mint a felszalagozott májusfák.

Sok kutyám volt már addig is, sok kutyával játszottam, éltem együtt, és megtanultam, hogy egyiktől sem szabad félni. Főleg, ha ugatnak, akkor nem, mert ha megérik, hogy félsz, az ugatás után hamarosan harapnak is. Elindultam a fiatal férfi felé, nem néztem körbe, jön-e autó, nem figyeltem a portásra se, de minden erőmmel arra koncentráltam, hogy egyenletesen lépkedjek, és mélyen a férfi szemébe néztem, ahogy korábban is. És a félelmem valóban eltűnt, talán átragadt a férfira, vagy csak semmivé lett. Mint egy katona, léptem, és elszántam magam mindenre, bele akartam bújni a férfiba. Nógrádi Péter. Hirtelen megtudtam a nevét, mintha mindig is tudtam volna.

A kisfiú talán megjijedt a portástól, úgy közelített felém, mint aki ölelést, bátorítást akar. Hallottam a szirénázó mentőt, ugyan még nem tudtam, mi történhetett.

– Anna! Anna, gyere ki, valami baj történt! Mi a neved? – a feleségemet hívtam, aki hamarosan ki is jött, a szemét törölgette, úgy látszik, sírt, mindig túl komolyan veszi a beszélgetéseinket. Egy kicsit talán keményebb voltam vele aznap reggel, mint szoktam. Nem hitte, hogy valódi baj van, láttam az arcán.

– Ez a kisfiú – Anna is látta, hogy valami örület van a kisfiú tekintetében, mint aki lázas vagy alig van magánál.

– Mi baj, aranyom? – kérdezte szokatlan gyengédséggel a feleségem, Meglepett, elkényeztetett, egyke kislány volt mindig, nem láttam még, hogy ilyen odaadóan, teljes figyelemmel törődött volna bárkivel is.

De a gyerek nem válaszolt.

– Mi a neved? – kérdeztem.

– Nógrádi Péter.

– Nem, az az én nevem. Ismersz engem? – a fejét rázta, hogy nem. Alig láttam az arcát, vállig érő haja volt, könnyen kislánynak is nézhettem volna. Láttam már őt többször is környéken, álmodozó, magányosan botorkáló gyerek volt, de nem tudtam, kinek a fia.

Egy percig annak a férfinak a gondolatait gondoltam, az ő szemével láttam magam, éreztem a testét, ismertem a múltját, a rokonait, a vágyait, de nem bírtam tovább, kiszakadtam belőle, mint a tulipánok a földből, elég őket gyengén kiszakítani, én most erősen akartam, és hogy ne kelljen magyarulkodom, miért az ő nevét mondtam, amikor az enyémet kérdezte, elszaladtam, a mélyesztett kert mellett végig, ki a Körmendi útra, körbenézés nélkül átszaladtam, és a patak melletti bokrok mögött elbújtam, hogy átgondolhassam, mi történt velem, mióta elindultam az iskolába.

Szerethető félelmekkel leélni az életet. Félni egy könyvtől, mennyire szép, esetleg mennyire felkorbácsolja, megváltoztatja az olvasó életét. Más sorsok szülte vágyakat ültet a termékeny lélekbe, amik kivirágoznak, elburjánzanak. Vagy a hűtlenség fedhetetlenségével. A hűtlenség fedhető. Mint egy gőzölgő lábas. A hűség fedendő. Elég lett volna párszor türelmesebbnek lenni, nem félni annyiszor e világi dolgoktól. A méretre vágott szélességű érzéseket bátran viselni, mint színes szalagokat. Vagy fűszoknyát.

Most, hogy már nem ronthatok el semmit, azon a felesleges dolgon kell töprengnem, hogy mit rontottam el.

– Csókolom!

– Szerbusz, fiam!

A bűn, ami legfőbb ismertetőjegye a múltamnak, ragyog, a kisebbeket is kivilágítja az életemből. Az érdemeket pedig végleg. A nagy bűnt mindenképp el kell követni, hogy magára maradjon az ember, és csak a saját megítélése szerinti büntetést viselje rogytig. Richtig! Sokkal nagyobb hibának vélem, hogy édesanyámat nem köszöntöttem fel sohasem, semmilyen ünnepen, mint azt a bűnt, ami miatt meg is lincselnének, ha kiderülne. Igen, vannak hibák, amelyek méretük miatt jelentősebbek, mint valamelyik bűn. A nagyobb térfogat néha jelentősebb, mint a koncentrált sűrűség. Fehler! Félelem. Anyám sírjának némaságától jobban félek, mint a szótlan kislányok tekintetétől. Végül is átsegítettem őket valamin. Figyelmesebben, mint sok kapkodó, pattanásos kamasz. Erősebbek, önállóbbak lesznek, mint a kutyakölykök, akiknek korán nyitják ki a szemüket: vadabbak és jobb házőrzők. Kifinomodik a szaglás, ha veszélyben az ember. A hallás élesebb lesz. A látás tisztább. A gondolkodás gyorsabb. És akinek jobb az érzékszervei, többet észlel, többet él. Mert mi egyéb lehetne ez az élet, mint tapasztalás, érzékelés, gondolkodás?

A kultúra sűrű rácsai előtt kulturálatlan fegyveresek őrzik a siker hagyományos formáját, apró aranygombjait. Ha meg is szerzel belőlük egyet-egyet, felvarrni csupán a dicsekvés ruhájára tudod. Az én sikereim nincsenek kanonizálva.

Nem is tudom, jó-e ez a módszertan, mondatokkal rajzolgatni a múltam, pedig tudom, hogy egy vonallal nem lehet megrajzolni egy tájat. Beszélgetnem kéne valakivel.

– Csókolom!

– Szerbusz, fiam!

PETŐCZ ANDRÁS

ANCIKA

*Hadd menjen vissza, kérlek, a te szolgád,
és hadd haljak meg az én városomban,
az én atyámnak és anyámnak temetőhelyében.*
Sámuel II. könyve 19:37

I részlet egy készülő regényből – bevezető I

Szóval az azért gyönyörű, ahogy ott állnak az emberek a sír körül, ahogy ott állnak és hallgatják a Józsi atyát, és mindeközben az anyámra, az Ancikára gondolnak, az Ancikára, meg arra, hogy végül is itt hagyott minket az Ancika, pedig azt hittük, de tényleg, hogy ő aztán örökké élni fog.

Mondja a nővérem is, az Irma, hogy *vannak, akiket már az életükben halhatatlannak hiszünk. Ők azok, akik öregek már akkor is, amikor találkozunk velük, aztán meg a sok együtt töltött időben valahogy mégis hozzájuk öregsünk*, ezt mondja az Irma.

Nekem kicsit furcsa, hogy ezt mondja, hogy arról beszél, hogy az öregek öregek már akkor is, amikor találkozunk velük, mert én azért úgy emlékszem, hogy amikor még gyerek voltam, akkor még nem láttam öregnek az anyámat meg az apámat, felnőttek láttam, tekintélyesnek láttam őket, de nem láttam őket öregnek, így nem is nagyon tudok mit kezdeni az Irmának ezzel a kijelentésével, de tény, hogy ezt mondta az Irma, az Ancikára mondta ezt, az anyámra, aki az ő anyja is, ő, az Irma, mármint a nővérem, biztosan tudja, hogy hogyan érti ezt, nekem meg csak annyi a dolgom, hogy beszámolok arról, mit is mond a nővérem, az Irma, meg mi is történik velünk, most, hogy itt vagyunk a temetésén, az anyám, az Ancika temetésén.

Szóval azt mondja az Irma, hogy *öregnek látjuk az öregeket, amikor még nem is annyira öregek, és hozzájuk öregsünk, mintegy észrevétlenül, és, még azt is mondja az Irma, a nővérem, miközben hozzájuk öregsünk, aközben ők meg egyre fiatalabbak lesznek, és így egyszerre lesznek öregek is, meg fiatalok is, ők, akikhez hozzájuk öregsünk*, mondja az Irma, *és ahogy múlik az idő, és egyre fiatalodnak az öregek, mert fiatalodnak ám!, úgy egyre inkább azt érezzük, hogy nem halnak meg soha, nem halhatnak meg soha, mindig velünk lesznek, pontosabban szólva együtt leszünk velük, mert ők már az életükben halhatatlanok, ami azt jelenti, hogy a halhatatlanság bennünk van, vagyis mindenki addig halhatatlan, ameddig mi élünk, így az Ancika is, nemcsak fiatalodik, de egyre inkább halhatatlan, ahogy a fiatalodása közben megöregszik*, így mondja a nővérem, az Irma, és én ezt eléggé nehezen értem, hogy mit is akar ezzel mondani, meg azt is gondolom, magamban, persze, hogy igaza is van, meg nincs is igaza, mert tény, hogy egyre fiatalabbak mellettünk az öregek, de tény az is, hogy ahogy egyre fiatalabbak mellettünk az öregek, és ahogy mi egyre öregebbek leszünk mellettük, úgy eltelik minden, de főleg az idő, *vagyis maga az élet, az életünk*, igen, eltelik az életünk, de ez még nem is lenne baj, a baj csak az, hogy valahogy *egyszerre lesz vége mindennek*, és még ezzel sem lenne olyan nagy baj, vagyis hogy nem ez a baj, hanem azzal van az igazi baj, ha úgy van *egyszerre vége mindennek*, úgy, hogy csak *üresség marad utánunk*, és ebbe az ürességbe aztán *mások jönnek*, mások jöhetnek, mások, *idegenek, akik már nem mi vagyunk*, ők foglalják el mindazt, ami

voltunk valaha, a helyünkre lépnek, és akkor aztán tényleg nincsen semmi, na ez az, *ezt kell megakadályozni*, nem engedhetjük, hogy üresség legyen utánunk, hogy üresség maradjon utánunk, legyen inkább valami más, *szépség legyen, meg méltóság*, és a temetés is legyen méltósággal teli, hogy lássák, hogy voltunk valakik, és beszéljenek rólunk, hogy a helyünket, mindazt, ami valaha voltunk, ne lehessen *csak úgy*, olyan könnyedén, olyan magától értetődő módon elfoglalni.

Itt állunk a sír körül, a nyitott sír körül a lullai temetőben, *az apám sírja körül*, ahova most az anyámat, az Ancikát is eltemetjük, odatemetjük az Ancikát, közvetlenül az apám mellé, hogy együtt legyenek, hogy örökre együtt maradjanak, mert ez volt az anyám, az Ancika végakarata, és mert ez adja meg nekik a méltóságot, azt a méltóságot, ami mindenkinek, *mindannyiunknak* kijár, de amit olyan kevesen kapnak meg valójában, itt állunk tehát a sír körül, és emlékezünk meg beszélgetünk meg elgondolkodunk, ahogy az egy ilyen alkalommal szokás.

Szóval megöregednek az öregek, velünk együtt öregednek, mondja az Irma, ahogy ott állunk a sír körül.

És ahogy ezt mondja, akaratlanul is arra gondolok, hogy elsősorban is ő öregedett meg, a nővérem, az Irma, *vénasszony lett*, támaszkodik a botjára, nagy göcsörtös, fekete bot, mert a lábai már alig tartják, már alig bírják a testét, pedig szikár egy vénasszony lett az Irma, megmaradt soványnak, vékonynak egész életében, és most, 75 évesen már hízni sem tudna, még ha akarna, akkor sem.

Magam is sovány maradtam, szerencsére, a Zieglerek mind soványak, úgy általában, csak hajam nincsen, vagyis hogy alig van, vékony arcú, kicsi kis, kopasz öregember vagyok magam is, itt, az anyám, az Ancika temetésén.

Próbálok nagyon nyugodt, nagyon kiegyensúlyozott maradni, nem akarnék sírni, szégyenszemre, „öregségemre” még azt gondolhatnák sokan, hogy szentimentális vénember lett belőlem is, aki az elhülyülés jeleként ostobán könnyeket csorgat végig az arcán.

Nem.

Van persze, aki azt mondja, hogy *ugyanolyan gyerek maradtam*, mint aki mindig is voltam, hogy nem tudtam felnőni, mert nem is akartam felnőni, egyáltalán. És én azt hiszem, inkább ez az igazság. Különbözik pedig elfogadom, hogy az az élet rendje, hogy jövünk és elmegyünk, és most, hogy elment az Ancika, most ezzel ő csak a sorsát teljesítette be. Végül is szép élete volt, mondom magamban, aztán valahogy hangosan is megismétlem, *szép élete volt!*, mondom emelt hangon, és az Irma, a nővérem csak néz rám, nem szól semmit, mintha bólogatna, lehet, hogy bólogat, vagy éppen csak a feje remeg, *rezeg kicsit a feje*, mostanában vannak ilyen furcsa fejmozdulatai az Irmának, szegénynek.

A Józsi atya is azt mondja éppen, hogy *szép élete volt az Ancikának*. Így mondja, szó szerint, hallom, ahogy mondja, lehet, hogy engem ismétél, vagy idéz, nem tudom, csak hallom, hallgatom, ahogy beszél, *végzi a szertartást*, így mondják, nem?, így, hogy *végzi a szertartást*, vagyis csinálja, amit kell, temet, búcsúzik, mondom, ez a dolga. A Józsi atya itt, Lullán az evangélikus lelkipásztor, ő a lelki vezető itt a faluban, meg nemcsak ebben a faluban, hanem a szomszéd falvakban is, Torvajon és Sérdekszőlősen, ő a lelkipásztor, tehát ő búcsúzik az anyámtól, az Ancikától, merthogy az anyám evangélikus volt, eredetileg, bár nem volt különösebben vallásos soha, de mégis, ha már egyházi temetést akart, akkor legyen az a temetés evangélikus, így a helyes, meg így is kell hogy legyen.

Szóval az azért gyönyörű, ahogy körbeállják a sírt, és hallgatják az ismerősök, a helybéliek, a régi barátok és szomszédok a Józsi atya, az evangélikus lelkész szavait, az azért gyönyörű, ahogy beszél a Józsi atya. Így mondom, hogy *Józsi atya*, Józsinak mondom, nem Józsefnek, mert mindenki csak így hívja őt a faluban, ilyen rövidített, becézett formában beszélnek róla, érdekes azért ez, talán jobb lenne őt Józsefnek hívni, az valahogy hivatalosabb lenne, ebbe egészen

eddig bele sem gondoltam, csak most, itt, a temetésén, szóval azért az gyönyörű, ahogy beszél a Józsi atya, ahogy beszél az anyámról, az *Ancikáról*, a *Tóbi néniről*, mert így is hívták őt sokan, itt, a faluban az Ancikát, hogy *Tóbi néni*, a kutyám, a Tóbiás, vagyis a *kutyánk* után nevezték így, mert mindig a Tóbival, vagyis a Tóbiással járta a falut, és mindenki már messziről azt kiabálta az utcán, hogy *Tóbi!*, amikor látták jönni őket, az anyámat, az Ancikát és a kutyáját, vagyis a *kutyámat*, a Tóbít, és a kutyát is mindenki szerette, a Tóbi kutyát, aki szintén már évek óta itt van eltemetve az apám sírjában, és most az Ancika hamvai is odakerülnek a Tóbi és az apám mellé, hogy együtt legyenek, és együtt pihenjenek az idők végezetéig, együtt pihenjék ki a sok-sok közös sétájukat, azokat a hosszú éveket és évtizedeket, amiket együtt eltöltöttek olyan nagy összetartásban, olyan erős közösségben.

És itt van mindenki!

Itt van mindenki a faluból, állnak a sír körül, és látom, hogy sokan könnyeznek is, nem kellene, nincs annak értelme, ez a dolgok rendje, hogy elmegyünk, mert el kell menni, kár ezért könnyeket hullajtani, és ezért még haragudni sem nagyon szabad senkire, de főleg nem a Jóistenre, ha ugyan van a Jóisten valahol, valahol a magasban, a felhők fölött, és figyel. És tényleg mindenki itt van, mindenki a faluból, persze itt van a polgármester is, a Csomor Lajos, akinek, mielőtt megválasztották volna polgármesternek, a cukrászdája olyannyira kedvelt volt a téren, közel a falu képzőművészeti galériájához, megjegyzem, most is kedvelt egy hely az a cukrászda, bár már nem a Lajosé, már nem a Csomor Lajosé, mert eladta, akkor adta el, abban az évben, amikor polgármester lett, ez abban az évben volt, amikor az a nagy válság volt, amikor egyik napról a másikra vált semmivé a pénzünk, amikor elszegényedett szinte mindenki, az egész ország, de ennek már vagy tíz éve, szóval azóta még mindig ő a polgármester, mert szereti is őt mindenki, azt mondják, nagyon jó polgármester, nos tehát ő is itt van, már beszédet is mondott a ravatalozónál, valami olyasmit mondott, hogy *megbecsülést az tud szerezni magának, aki folyamatosan jelen van egy közösségben, és ott dolgozik, és az egyéniségével példát mutat*, és az Ancika ilyen volt, ezt is mondta a Csomor Lajos, a polgármester, és még azt, hogy *mindenki szerette őt*, mármint az Ancikát, és ez a *szeretet tartotta őt életben ilyen sokáig*, ezt is mondta a Csomor Lajos, a polgármester, és hozzátette azt is, hogy *ezért is érhetette meg az anyám, az Ancika a 105-ik születésnapját, ezzel aztán ő lett a legöregebb ember itt a faluban*, mondta a Csomor Lajos, *de, tette hozzá, nem a hosszú kor számít, hanem az az erő, amit a jelenlétünkkel átadunk a másik embernek, és a „Tóbi néni” ilyen volt*, mondta a polgármester, a Csomor Lajos, és így, időzöjelesen mondta mindezt, mármint azt, hogy *„Tóbi néni”*, mert ezzel is érzékeltetni akarta, hogy így becérték a faluban az Ancikát, az anyámat, akit tényleg mindenki szeretett.

És én csak állok a sír mellett, a nővéremmel, az Irmával, és már nem is tudom, mi is történik körülöttem, mert csak az anyámra, az Ancikára gondolok, és olyan erősen tolnak elő az emlékek a fejemben, hogy szinte remegek, és el is gyengülök akkor, és le kellene ülnöm, még szerencse, hogy itt van a lányom, aki mindig segít nekem, és most is átölel, hátulról, így vigyáz rám, így vezet óvatosan el ahhoz a padhoz, ahol akkor is ültünk, amikor még az apám feküdt a ravatalon, évtizedekkel ezelőtt.